

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Udsigt over Verdens-Krøniken fornemmelig i det Lutherske Tidsrum

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Udsigt over Verdens-Krøniken fornemmelig i det Lutherske Tidsrum", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1817_309A-com-shoot-idm95.pdf (tilgået 29. april 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

oversigt.

lat., personlig kapellan.

gr., 'De dage, der er tilbage, er de viseste vidner' (overs. GV, mottoet er fra Pindars 1. olympiske ode, vers 33 f.).

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 8.338, og Grundtvig 1845, nr. 2.241.

minde, erindring.

jubilæumsåret (300-året for Reformationen).

nemmeste; behageligste.

således.

højest.

smuler, ubetydeligheder.

betegner en historiefremstilling, der præsenterer historien som en række årsager og virkninger uden sans for åndelig sammenhæng.

oversigt.

må være (optativ).

hverken.

detaljeret; fragmenteret.

fastlåst i en skabelon.

med sikkerhed.

oversigt.

allerede.

fuldt ud.

endnu.

betegner en historieskrivning eller -forskning, der søger at afdække begivenhedernes årsager og virkninger uden sans for åndelig sammenhæng.

første.

skjult, vanskelig at finde.

forfædre.

troskyldighed, fromhed.

forfædrenes.

fælles, almene.

alle slags, alle mulige.

drages.

højlydt.

gerninger, bedrifter.

heltenes, krigernes.

nærværende, nyligt overståede.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

menneskeslægtens.

efterhånden som.

filosofi; videnskab.

legemlige.

filosofi; videnskab.

også.

trosfæller.

sådan.

åbenlyst.

undergravede.

epoken; samtiden.

oversigt.

upågtet.

ganske vist.

svandt ind.

skal være (optativ).

filosofi: videnskab.

frimodigt.

styrke, alvor.

(ung) vin.

allerede.

bekæmpede.

koldsindig.

Grundtvig sigter til sin *Kort Begreb af Verdens Krønike, betragtet i Sammenhæng* (1814).

vovede, turde.

mønster, forbillede.

skænket, forundt.

som menneske af kød og blod.

skal sige (optativ).

troskyldigt, fromt.

beklage, undskyldte.

indskud.

Grundtvig opgav sine gæsteprædikener i de københavnske kirker i protest mod ikke at kunne opnå et fast embede selv.

gerning.

ganske vist.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

utvivlsomt, uomtvisteligt.

således som.

historieværker.

tage fat på.

vikle sig ud af.

styrelse; egl. en slags sele, hvormed et barn ledes for ikke at falde.

baglæns eller tilbage.

ordsprog, kombination af Mau 1879, nr. 1.074 og 1.077.

være i forlegenhed, vanskeligheder.

trykark á 16 sider.

rimelighed.

ret til at tale.

udglatte eller imødegå på forhånd.

end ikke.

tilsyneladende berettigelse.

frakende, afdisputere.

behørig, ordentlig.

ikke.

undtagen.

lat., 'søgen efter (bevis)grundlaget'; fejlslutning, dvs. den fejl i bevisførelsen, når man søger at bevise noget ved grunde, der støtter sig på det, der skal bevises.

filosofi; videnskab.

fratage, berøve.

sætte den på hylden til pynt.

forblive uanfægtet.

autoriseret målestok.

stort dørs slag, stor sigte.

tættest på, senest.

fremskynde, fremme.

uden tvivl.

ubestrideligt.

rimelighed.

kræves, fordres.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 5.922, og Grundtvig 1845, nr. 1.693.

må.

hovmod, arrogance.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

særlige, særskilte.

erklærede, svorne.

lære om forvaltningen de af offentlige finanser.

det naturvidenskabelige, tekniske.

ordsprog, jf. Grundtvig 1845, nr. 246.

ty., folkelig, hvad der er karakteristisk for folket eller menigmand.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 8.700, og Grundtvig 1845, nr. 1.217. Får skade for hjemgæld: lider et selvforskyldt tab.

frihedsrus, frihedssvimmelhed.

aristokrater, dvs. medlemmerne af adels- og senatspartiet i den romerske republik sidste tid, modstandere af folkeforsamlingernes tilhængere, 'populares'.

også.

tale (på vegne af).

ganske vist, helt sikkert.

verdslige, jordiske.

irrelevant diskussion; ubetydeligheder, jf. ordsproget 'hvem vil trættes om Kejserens Skjæg?', se Mau 1879, nr. 8.931, og Grundtvig 1845, nr. 2.759.

om overfladiske kundskaber, uægte væsen; ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 7.777.

skulle.

narrestreger, klovneri.

verdenshistorien.

dvs. syntes.

udgivet (i nye oplag).

ernærede sig, levede af.

tilvirkede.

allusion til myten om Kronos.

versemå, metrum.

Grundtvig sigter til brødrene Friedrich Leopold og Christian Stolberg.

pludseligt.

kort.

dvs. drejl.

det lange strå.

allerede.

åbenlyst, tydeligt.

forblive uanfægtet.

forbundet, forviklet.

betvivler.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

bekæmper.

dvs. chatteres, navn på germansk stamme, der i antikken beboede et område omkring det nuværende Hessen.

navn på germansk stamme, der i antikken beboede området mellem floderne Weser og Elben.

våbenmærker.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 9.806, og Grundtvig 1845, nr. 2.473.

således.

dværgesprog; folketroen antog, at ekko skyldtes dværge.

agtværdige, pålidelige mænd; danske mænd.

udskære.

også.

med underliggende betydning, dobbeltydigt.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 9.806, og Grundtvig 1845, nr. 2.473.

således.

forblive uanfægtet.

særskilt.

betydelig.

agtværdige, pålidelige mænd; danske mænd.

jubilæumsfesten (300-året for Reformationen).

oversigt.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 2.910, og Grundtvig 1845, nr. 888.

lat., undladelsessynder.

gerningssynder, dvs. synder, der begås (modsat undladelsessynder).

ubevidste; ubekendte.

må være (optativ).

troværdigt, som ikke vækker mistanke.

værner om.

tydeligt.

betragtning, undersøgelse.

åbenlyst.

allerede.

åndsfæller som støtte, forsvar.

grundpiller, støtter.

samfundsforhold.

menneskes, persons (som medlem af et fællesskab).

besindige, nøgterne.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

efter.

sådan.

bortset fra, foruden.

forfædres.

troskyldige, fromme.

åbenlyst.

troskyldige, fromme.

forfædrenes.

i det jordiske, i mennesket.

bandlysninger.

hovne, hovmodige.

således.

gå fortabt, tabes.

universiteter; højere lærestatter.

først og fremmest, i særlig grad.

dvs. hårdt.

fuldt ud, til bunds.

jubilæumsfest.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 5.393, og Grundtvig 1845, nr. 1.583.

gå (gl. imperativ til 'gange').

skal være (optativ).

tilføjelser.

ikklædninger.

den menneskelige forstand.

inspiration; tilskyndelse.

sammendrag.

forbindelse, fællesskab.

om.

som lignede dem.

gerning, bedrift.

større byer.

menneskeslægt.

gik (præteritum pluralis af 'gange').

vejledte.

således.

aldrig mere.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

slægtninge.

gerning, handling.

Kains efterkommeres.

byer.

ødelagde.

sprede, skille.

alt efter.

kvægdrift, kvæghold.

dvs. håndtering, erhverv.

samfund.

allierede.

faste, sikre.

splid.

faste, sikre.

almene.

blev behandlet retfærdigt.

masserne.

indse; anerkende.

bindende gyldighed.

den korte, jordiske tilværelse.

gik (præteritum pluralis af 'gange').

tilbede, dyrke.

himmellegerne.

kaldte frem, frembragte.

åndsevner.

forunderlige.

iklædte.

endnu.

valgte.

sagn, fortællinger fra en svunden tid.

drages i tvivl, betvivles.

fast bopæl.

hjerter- og krigerfolks.

føres ind.

Kams efterkommere.

faste, murede boliger.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

håndværk.

adskillelsen, spredningen af folkeslagene (efter Babelstårnets ødelæggelse).

efterkommeren af Kam.

efterkommeren af Sem.

åndsevnerne.

erhverv.

håndværk. de forskellige håndværksfag.

bemærkelsesværdigt.

klæde.

pragtsale.

gik (præteritum pluralis af 'gange').

også.

udvandt (præteritum pluralis af 'udgrave').

give agt på.

overdådighed.

verdenskloge.

efterkommere af Kam.

barnlig.

håndværk.

kunsthærdig.

sikker.

adskillelse, sondring.

sandsynligt.

kæmpeværker.

større byer.

indgraverede.

skjule, gøre mere sammensat.

prange; skinne overfladisk.

utvivlsomt, uomtvisteligt.

dvs. islæt.

dvs. syntes.

forfædrenes.

nøjsomhed.

overdådighed.

stærke, modige.

undergravedes (gl. præteritum).

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

også.

åbenlyst se.

dvs. søtogt, krigstogt.

berømmelse (som helt).

tapre.

fornemme personer.

efterkommere af Jafet.

indbygger i Lakonien (Sparta).

hærens fane.

bedrift, gerning.

forrest.

gik.

mod; manddighed.

dvs. fagre, her: herlige, ædle.

herreløse.

overlevendes.

spredte.

erindring.

bedrifter, gerninger.

ekstraordinære.

efterkommerne af Jafet.

felttog.

overdådighed.

de større byer.

felttog.

tillige med.

overdådighed.

erhverv.

bemærkelsesværdig.

svækkede.

passende.

beliggenhed.

spåede for.

ruinhob.

tapre.

sammenpisket, sammentvungen.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

større byers.

ærefuld, hæderfuld.

dvs. spids, frontlinje.

større byer.

anerkende.

ærefulde, hæderfulde.

dvs. overanførsel, overkommando.

forbundsfæller.

hengav sig, forfaldt.

overdådighed.

forbundsfæller.

(indsmigrende, slesk) elskværdigt talende.

prøvede lykken, gav sig i kast med et eventyr.

yndling, kæledægge.

felttoget.

pralet.

ruinhob.

mere bemærkelsesværdig.

større byer.

bemærkelsesværdige.

genoplivede.

kunstfærdig.

underlegne.

forestillede.

tåbelighed; brist.

dvs. syntes.

uden tvivl.

drages i tvivl.

sikker.

ved besværgelser at nedkalde.

fremmane.

dvs. fagreste, skønneste.

klæder.

forgangne.

rundt omkring.

oprigtig.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

bedrifter, gerninger.

uvurderlige.

vederfarede hans forgænger, var blevet hans forgænger til del.

dvs. syntes.

tilbageholdende; affekteret.

pragmatisk historieskriver, dvs. en historiker, der præsenterer historien som en række årsager og virkninger uden sans for åndelig sammenhæng.

sprede, forjage.

den korte, jordiske tilværelses.

forvildelser, gale forsøg på at anskue tingene.

søger.

bestemt.

overdådighed.

udsugning, udbytning.

forblev.

tapre.

herskerstav, scepter af jern (som symbol på hårdhed).

begravedes (gl. præteritum pluralis).

overmagt, overtag.

slavesind; feje, sløve sindelag.

de større byer.

forfædrenes.

fremmane.

felttog, togt mod perserne.

prangende.

forberedelserne.

utvivlsomt, uomtvisteligt.

plejesøn, her: elev.

forbillede.

plejesøn, her: elev.

fortidige rige; fantasirige.

ruin.

de tapre krigeres; de mægtige modstanderes.

koloni; handelsby, by med rettighed til at oplægge og videresælge varer.

blevet endnu.

dvs. udsugede, udbyttede.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

landsdelene, provinserne.

forgængere.

stærke, modige.

verdensdele.

blændværk.

ædelsindede; hovmodige.

dvs. dattersøn.

regeringen.

offentlige, almene.

lat., folkeforsamlinger.

dvs. etruskisk.

ledere; forgangsmænd.

begyndelse, grundlæggelse.

også.

ledere; forgangsmænd.

dvs. syntes.

splittelse; uenighed.

utvivlsomt, uomtvisteligt.

røvertogter.

dvs. trosset.

krigerne.

så altid sin fordel.

dvs. syntes.

mod.

også.

større byer.

allerede.

havde held i krigsførelsen.

kolonier.

større byers.

stride mod, kæmpe mod.

før.

grundlæggelse.

kolonier.

tidsrum.

kamp til døden.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

ganske vist, sandt nok.

dvs. syntes.

sandsynligt.

forfædre.

nuværende.

denne gang.

råde bod på.

sejrrige felttog.

overlevende.

berøvede dem.

dvs. styrke.

snarere.

derhen.

jævnbyrdige.

tigge sig til.

mest bemærkelsesværdige.

som var grundlagt.

dvs. ptolemæer; betegnelse for de 13 makedoniske konger i Egypten, der alle bar navnet Ptolemaios (Ptolemæus).

koloni; handelsby, by med rettighed til at oplægge og videresælge varer.

dvs. ptolemæernes; betegnelse for de 13 makedoniske konger i Egypten, der alle bar navnet Ptolemaios (Ptolemæus).

underlagde sig selv.

ganske vist.

generaler.

krigshær; stormagt.

føjeligt.

helte- eller krigerånd.

kyndigste.

general.

fuldstændig.

lærenem.

forbillede.

uafvidende, ubevidst.

krig til den bitre ende.

således.

vandre som tiggere.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

forfædrenes.

efter.

generaler.

slægtninge.

fred.

i (samme) tidsrum, i mellemtiden.

splidens.

nøjsomme.

dvs. afholdende.

dvs. syntes.

overdådighed.

dernæst; dog.

stod frem, viste sig.

til dels.

dvs. syntes.

for.

af hensyn til.

gruppe, fællesskab.

slavesind; feje, sløve sindelag.

sikkerhed og orden.

regeringstid.

vandt Augustus Octavianus sejr.

lat., herskere.

særegen.

med sikkerhed.

karakteristiske.

kløgt.

fordærvelse.

løsslupne.

bemærkelsesværdige.

at gøre påstand på: gøre krav på, have fordringer til.

ikke.

dvs. bilag.

blændværk; pral.

annal, dvs. historisk værk, hvori begivenhederne er opførte år for år.

heldigvis.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

dvs. traker, person fra Trakien.

rundt omkring.

dvs. udsugede, udbyttede.

i bedste fald.

ville.

tomt, indholdsløst liv.

genfærd.

nød.

dvs. styrket.

hensygnet.

folket.

forfædrene.

dvs. syntes.

den korte, jordiske tilværelse.

forbindelse, fællesskab.

vidunderlige, herlige; særlige.

gyldne.

mest bemærkelsesværdige.

nærmeste, næstmest magtfulde.

dvs. syntes.

vidunderlige, herlige.

dvs. Israels folk.

skysøjle.

vandre omkring.

ørken.

underfuldt, mirakuløst.

form; billede.

også.

de større byers.

stridslyst.

synligt, tydeligt.

af hebr., šopeṭim: dommere.

bedrifter, gerninger.

mest bemærkelsesværdige.

dvs. styrkede.

opstillede.

trone.

give.

forbindelse, fællesskab.

efterfølger.

også.

grad af visdom.

judæerne (efter Juda).

benjaminiterne (efter Benjamin).

indpas.

trods alt ikke.

dvs. pinte.

rev bort, fjernede med vold.

efter.

slægtninge.

erfarede; oplevede, mærkede.

forunderlige.

frafald.

forfædres.

mission.

hverken.

dvs. én gang.

overlevendes.

fornemme, højtstående; jf. Jer 25,34 (Biblia 1787).

nøden.

dvs. drog ind.

dvs. de ved gudstjenesten anvendte kar (jf. kirkesølv).

medgang, lykke.

tildelte.

sikrede sig, vandt kontrollen over.

styre, magtudøvelse.

befalede (gl. præteritum).

forfædrenes.

dvs. samaritanere (indbyggere fra Samaria).

indbyggere fra Idumæa.

degenererede, afveg.

forfædre.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

stoltheden.

tapperheden.

menighed; religiøs sammenslutning.

påbud opfundet af mennesker, modsat Guds påbud.

tid.

dvs. logrede for, tækkedes, indsmigrede sig hos.

indgyde.

nød.

god grund.

ville.

herskerstav, scepter.

ville.

her: virke som forkynder; egl. præsteembede.

for hvem.

bortset fra.

gerning.

endnu, stadig.

uklart.

styrke.

fuldt ud.

løsesums.

således.

befalede (gl. præteritum).

rundt omkring.

da.

bemærkelsesværdige.

slanger.

forsigtig, blid.

rette.

hentydning til ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 3.296, og Grundtvig 1845, nr. 1.008.

skinnende (på overfladen).

degenererede.

felttegn, dvs. de romerske legioner.

Rom er femininum på lat. (Roma), og byen blev senest fra kejsertiden kaldt Verdens Dronning, lat., 'regina mundi'.

bestialske, dyriske.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

forbillede.

god grund.

stikke i brand.

fået en uventet, ulykkelig ende.

fornem person.

dvs. Antoninus Pius og Marcus Aurelius Antoninus.

fremgang, lykke.

menneskelig kløgt, forstand.

løsnis.

fortager.

indbildsk.

morallære, læren om etik.

dvs. livsklogskab.

sigter til Plinius d.æ.'s *Naturalis historia*.

de skriftlige kilder.

forstand; fornuft.

berøvede.

sådan er det ikke.

stærke, modige.

stride mod, kæmpe mod.

gjordes usikker, utrygge.

overdådighed.

efterhånden som.

stærk, modig.

sikkerhed, orden.

to et halvt hundrede.

udholde, døje.

udspekulerede.

nød.

ødelæggelse.

pinsler, legemlige smerter.

trossamfund, fællesskab.

således.

også.

ville.

havde løskøbt dem.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

købte sig fri for.

degenereret.

oprigtighed, (barnlig) troskyldighed.

mirakuløse; meget store.

krævedes.

kirkefædre.

verdslig; sanselig.

tillempe.

bar (præteritum pluralis af 'bære').

ordstrid.

også.

kirkefader.

åbenlyst.

herskerstaven, scepteret.

støtte, søjle.

værne.

allerede.

dvs. visigoterne, den del af den germanske stamme goterne, som i folkevandringstiden kom til at bo i Gallien og Spanien. Grundtvig delte den almindelige, men fejlagtige antagelse, at visigoterne skulle være udvandret fra Skandinavien.

drog igennem.

nord.

(egl. ostrogoterne) den del af goterne, der under ledelse af Theoderik den Store i 490'erne underlagde sig Italien. Det er usikkert, hvad navnet ostrogoter betyder, men ofte gengives det (ligeledes fejlagtigt) med østgoter ud fra historieskriveren Jordanes' etymologiske forklaring. Det anvendtes første gang i samtidige romerske kilder i 390'erne.

udstrakt, omfangsrigt.

betales for at trække sig tilbage.

tydelig, synlig.

tapre, modige.

to et halvt tusinde.

berøvet.

bo.

ørken.

fandt (gl. præteritum pluralis).

eget behov, egen fordel.

dvs. bedested.

beskaffenhed; kvalitet.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

et af mange tilnavne til profeten Muhammed; navnet betyder Kasems fader.

trossamfund, fællesskab.

fantasifuldt; med overdreven fantasi.

stride eller kæmpe mod.

det vil sige.

hebraisk betegnelse for Gud (singularis). I Det Gamle Testamente benyttes oftest pluralisformen Elohim give et billede af.

dvs. muslimer.

smukke, indtagende ting (uden indre værd).

kødelig eller sanselig lyst.

tåbelig.

dennesidige, jordiske.

herskerstav, scepter.

degenererede efterkommere af de tidligere indvandrede Vestgotere. Vestgoterne, dvs. visigoterne, var den del af den germanske stamme goterne, som i folkevandringstiden kom til at bo i Gallien og Spanien. Grundtvig delte den almindelige, men fejlagtige antagelse, at visigoterne skulle være udvandret fra Skandinavien.

dvs. umayyaderne. Umayyade-dynastiet ledede kalifatet 661-749/50.

overdådighed.

meget tør og varm ørkenvind (af arab., semum, giftvind).

dvs. rigshofmestre.

lat., husets mester.

forskellige.

undertvang; overfaldt.

nordpå.

mandigt.

til sidst.

forfædre.

hvis.

før.

billedskrift.

adskillelse.

virke.

forfædrene.

det åndelige rige.

overkonger, hovedkonger.

sagadigtere.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

herskerstav, scepter.

dvs. syntes.

krigerflok.

også.

udbredt.

dvs. det at missionere, missionsvirksomhed.

dvs. håndtere.

indblandet, viklet ind.

en munkeorden.

vendte sig bort.

gudstjenester, bodsøvelser.

således.

degenererede.

gerning.

hendøsedede.

også.

nød, forfølgelse.

dvs. østgøteres. Gøterne var et folkeslag, som beboede dele af det sydlige Sverige (Götaland).

allerede.

dvs. pinte.

præster, forkyndere.

særlig.

skikkede, duelige.

også.

i gæld.

mest bemærkelsesværdige.

også.

dvs. gøteren. Gøterne var et folkeslag, som beboede dele af det sydlige Sverige (Götaland)

store genier.

optagede.

stærke, modige.

røvertogter.

blev tæmmet.

indså; anerkendte.

gjorde usikker, utryg.

bekragede.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

efterfølgere.

meget.

bekrignede.

retten sad i spydskaftet, dvs. magten trådte i stedet for loven; ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 5.025, og Grundtvig 1845, nr. 2.155.

endnu; dog.

slået op, åbne.

vildskaben, grusomheden.

vakt, indgydt.

snarere.

skamløst.

omstændigheder, forhold.

endnu.

og også.

efterfølgere.

dvs. bispedømme.

pavestolens.

efterfølgere.

efterfølger.

den lovløse tilstands, den stærkes ret.

arkidiakon: øverste gejstlige i et domkapitel; sammenlignelig med en domprovst.

ualmindelige, særlige.

bemærkelsesværdige.

åbenlys.

bandlyse dem.

tage kampen op mod dem.

på skrømt.

materielt, verdsligt.

åbenlyst, tydeligt.

dvs. cølibat.

også.

begærlighed, griskhed.

åbenlyst, tydeligvis.

lat., fromt ønske (som næppe kan opfyldes).

forfald.

gjordes.

udvirkede.

ulykkelige periode uden stor betydning (if. Hesiod den sidste af verdensaldrene); også anvendt som udtryk for en litteraturperiode, herunder om forfaldsperioden i latinsk litteratur.

jf. ordsproget 'i krig sidder retten i spydstagen', dvs. for enden af spyddet; se Mau 1879, nr. 5.025, og ordsproget 'det er ikke godt, når retten sidder i spydstagen', se Grundtvig 1845, nr. 2.155.

felttog.

i nogen tid; i temmelig lang tid.

åben.

gå.

efterhånden.

skred frem.

også.

tragtede, længtes efter.

oldkirkens.

endnu.

krigerne.

velsigne, lyse velsignelse over.

også.

hårdt.

helteskikkelse; overhoved.

opfyldt, optaget.

guddommeligt begejstrede, åndeligt inspirerede.

bevirket.

se.

felttoget.

også.

regulær.

forrest.

dvs. styrke og mod som en helt eller kriger.

gik (præteritum pluralis af 'gange').

her også: stærke, modige.

ved korsets tegn indviede.

splid.

dvs. syntes.

verdslige; legemlige.

ganske vist.

valgte.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

allerede.

heltery.

fornemme personer.

dvs. johannitere.

bedrifter, gerninger.

religiøse ordner.

gods, kostbarheder.

tiltagende.

landområder; landegrænser.

til sidst.

ædelmodige.

større byer.

endnu, stadig.

foran.

diskuteret.

universiteter, højere læreanstalter.

civile, samfundsmæssige.

endnu, stadig.

også.

dvs. visigoternes, den del af den germanske stamme goterne, som i folkevandringstiden kom til at bo i Gallien og Spanien. Grundtvig delte den almindelige, men fejlagtige antagelse, at visigoterne skulle være udvandret fra Skandinavien.

pragmatiske historieskrivere, dvs. historikere, der præsenterer historien som en række årsager og virkninger uden sans for åndelig sammenhæng.

overfladisk eller opdigtet grund.

tydeligste.

utvivlsomt, uomtvisteligt.

endnu.

erhverv.

sandt nok, ganske vist.

virksomhed, livsudfoldelse.

større byer; bystater.

mulighed for at drive erhverv for den klasse, der havde borgerskab, hvilket ikke omfattede adel og gejstlighed.

større byer.

udskilte.

medlemmer.

beskaffenhed, omstændigheder.

de større byer.

forbundsfæller.

bemærkelsesværdig.

større byer.

helt.

større byer.

nøjsom.

de større byer.

de større byers.

undergivne.

herreløst.

ganske vist.

slægtninge.

embedsmænd.

fra ital., podestà: en embedsmand, som ved valg blev tildelt byens øverste magt, svarende til en overborgmesters beføjelser.

større byer.

de større byer.

større byer.

grundigt.

fællesskab.

aftvang.

ad omveje.

anerkendt.

tildelte, afgjorde.

mødrene slægts.

nærede betænkeligheder ved.

uddøde.

slægt.

ædelmodige.

så at sige.

tid.

for at.

dvs. fager, skøn.

rundt omkring.

også.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

middelalderlig (tysk) kærlighedslyrik og -sang.

i festsalene.

tydeligt.

den middelalderlige (tyske) kærlighedslyrik og -sang.

bemærkelsesværdige.

sendrægtig.

navn på kortspil.

pudsighed, løjerlighed.

kraftigt.

ganske vist.

slægt.

beskaffenhed, tilstand

danske kongers.

salig, herliggjort.

gerning, virksomhed.

efterkommere.

felttog.

begravedes (gl. præteritum pluralis).

faldt af.

danske konger.

blev besveget.

kirkehåndhævelse; kirkebeskyttelse.

da.

dvs. fagre, skønne.

på jorden.

tildeler, giver.

danske, ædle hjerte.

for 600 år siden.

bevægelser; strømning.

åbenlyst, tydeligt.

det indre liv, den levende følelse.

det danske, ædle hjerte.

også.

folkeviser.

samlebetegnelse for kongerne Valdemar 1. den Store og hans to sønner, Knud 6. og Valdemar 2. Sejr.

Deres kendetegn (adelsmærke) er ikke tillært, men givet dem af naturen, er medfødt; ordsprog, jf. Mau

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

1879, nr. 4.861, og Grundtvig 1845, nr. 2.493.

tapre.

herredømme.

gav efter, bøjede sig.

helte- eller krigerhånd.

åbne.

helte- eller krigeradel.

nedrevne.

forstandigt, klogt.

da.

strålende, lysende.

gik (præteritum pluralis af 'gange').

i slottet, borgen.

dvs. birkebeiner; kampgruppe i Norge, der opstod i 1174 og støttede Sverre. Navnet birkebeiner hentyder til en benklædning af birkebark.

stridsluen, formentlig en variant af betegnelsen krigslue eller -ild, dvs. en voldsom, ødelæggende krig.

dvs. stedte.

den norske trones.

fremtrædende, vigtig.

virkelige, ægte.

kender til.

(moralske) skikke.

troskyldig, from.

dvs. joter eller thusser; to navne for samme folkeslag, som man antog var de nordiske landes ældste beboere (jf. Suhm 1775, s. 204).

også.

fastslå sin adkomst eller berettigelse til.

litterære stil eller sprogtone.

Starkads metrum (oldisl. 'Starkaðar lag'); det samme som Snorre benævner fornyrdslag (da. 'de gamle ords versemål'). I dag er det uklart, hvad der karakteriserer denne versform (jf. Lembek & Stavnem 2012, s. 320 og s. 353).

sagadigtere.

helte- eller krigerlivet.

dvs. mongoler.

indoptog.

dvs. seldsjukker, turkmensk dynasti.

dvs. mongolerne.

enligt stående.

tapre.

i nogen tid; i temmelig lang tid.

bliv (imperativ pluralis af 'vorde').

fælles sag.

mandighed.

harniskklædte.

det vil sige.

slægtninge.

de skovrige egne.

tapre.

fik (præteritum pluralis af 'fange', en sideform til få).

haft hjemme.

dræbe.

begravedes (gl. præteritum pluralis).

de større byers.

degeneration.

(strenge) revsere.

ganske vist.

gråhåret, gammel.

udsugning, udbytning.

bedrifter, gerninger.

forfald.

rundt omkring.

lænker.

mente.

bemærkelsesværdig.

sammenstimlede; udisciplinerede.

rovlyst.

dvs. håndværk.

dvs. syntes.

allierede.

befæstede større byer.

foran.

gå.

trygt, sikkert.

opfyldt.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

mission, opgave.

på nær.

mest bemærkelsesværdige.

ingen kryber gerne (hurtigt) i rævepelsen, så længe løvehuden er passende klæde; dvs. så længe vold og magt rækker, behøves ikke list. Variant af flere ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 5.054 og 8.206, samt Grundtvig 1845, nr. 3.002.

efterfølgere.

bemærkelsesværdige.

bemærke.

sejrrige felttog.

dvs. styrke.

i det jordiske liv.

forunderligt.

tappert.

rige, henfaldne til vellevned.

billedlig talt, symbolsk.

større byer.

frigjorde sig først.

egnethed, duelighed.

kunsthærdig.

udgik, stammede (præteritum pluralis af 'udgange').

skriftsprog.

stridsånd.

større byer.

stor økse, skovøkse.

dvs. syntes.

ubodeligt hug, afgørende nederlag.

fald til.

svækket; sygdomsplaget.

tabt.

'Græsk ild' betegner den napalm-lignende substans, som byzantinerne opfandt i 600-tallet.

dvs. seldsjukiske, navn for et turkmensk dynasti.

kejserdømme.

ødelæggelse.

allerede.

foran.

dvs. mongolske.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

undtagen.

forfald.

styrelse, forudbestemte plan.

sigter til den autoritative samling af romersk, kejserlig lovgivning, som blev forenet under Justinian 1.

universitetet.

rigtig.

tilslutning.

derimod, snarere.

sproglære, lingvister.

folkets, massens.

en religiøs gruppe.

forvente.

endnu.

dvs. styrke.

stride mod, kæmpe mod.

her også: kristenheden.

på.

erfare.

dvs. dominikanere.

forfaldt, degenererede.

revsede.

nøjsomhed.

afholdenhed.

indpas.

for paverne drejede sig mere om.

trussel; stærkt forstyrrende, lammende begivenhed, egl. et lynnedslag med et stærkt tordenskrald.

dvs. syntes.

fik et endnu.

bandlyste.

højeste tilsynsmand.

præsters.

lat., koncilet.

alment kendte.

lat., koncil.

ophævedes.

masserne, folket.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

forblev.

falbød.

mønster, forskrift.

i nogen tid; i temmelig lang tid.

lo ad, foragtede.

dvs. lærte, demonstrerede.

ganske vist.

åbnet.

almene, udbredte.

sår, frembringer.

udkomme, fornødenheder.

forskellige.

masserne, folket.

fordærvelse; vellystighed.

alt efter.

åndsevner.

dvs. syntes.

dvs. hertugdømme.

fredsommelige.

lønne, give sold.

dvs. krudt.

gå hinanden åbent i møde, ansigt til ansigt.

kamp til døden.

spirede, voksede frem.

fra.

udskiltes.

på nær.

dvs. styrke.

dvs. lærte.

ganske vist.

dvs. Amerika.

dvs. lærte.

dvs. lavede.

begravet.

allerede.

han anede.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

guldminer; rigdomskilder.

festdagene.

her: forløb.

dvs. tålmodigheden forgik, forsvandt.

endnu.

i syne.

vellykkede.

ugerning.

store havnebyer.

større byer.

udstrakte, omfangsrige.

adlød.

således.

hvor langt de kunne gå i henseende til.

uforskammethed, hensynsløshed.

fremkaldte tidens.

afskyelige, usædelige.

dvs. krigeriske.

efterfølger.

det drejede sig for ham ikke om sandheden.

massernes, folkets.

åbenlyst.

forgangne.

bestandigt; allerede.

fromhed, der er i overskud (og som den katolske kirke råder over som en skat, der kan handles med).

beskaffenhed.

feståret (hvor der kan gives aflad).

udsendte.

handelsvare.

uforskammethed, hensynsløshed.

hverv.

ville blive begået i fremtiden.

profitten.

massernes, folkets.

lo højt ad, hånede højlydt.

tappert.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

dvs. de jødiske skrifter, undtagen de bibelske.

helt.

åbne.

universitet.

(gammel) skik.

fyrstens.

opgave.

minearbejders; person, der arbejder ved et bjergværk.

allerede.

overvældede, optog.

anfægtelse.

visnet plante.

munkecelle.

tage affære, handle.

universitetet.

troskyldige, fromme.

værdighed; patos.

kritiske sondringer.

draget ud.

stole på; selvsikkert prale med.

forkyndte, tordnede.

her også: stærke, modige.

udvej.

det guddommelige forsyns bestemmelse.

fyrste.

dvs. syntes.

fast beboede, civiliserede.

således.

stred imod, bekæmpede.

troskyldig, from.

betydeligste, væsentligste.

på sin vis.

opnå.

påbud opfundet af mennesker, modsat Guds bud.

begyndelsen.

dvs. pinte vidner, martyrer.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

noget forkert.

dvs. styrkes.

afsluttet sin gerning, sit liv.

uvisnelige.

Der var vel heller ingen grund til at frygte.

kirken; trossamfundet bygget på læren om forsoning gennem Kristi lidelse.

fri tøjler.

efterhånden.

såvel.

bemærke.

degenererede.

brede sig som koldbrand eller kræft.

således.

dvs. styrke.

var der vel heller ingen grund til at frygte dette mere.

uskyld, mødom.

dvs. staldbrødre, kampfæller.

anerkende.

medlemmer.

de dage, da den blev dannet.

tage affære, handle.

dvs. styrke.

hele samfundsordenen.

ødelægge.

ødelagde kirkernes helgenbilleder.

uvæsenet.

stilnede han, gjorde han en ende på.

tåbelige.

forskellige.

person fra Illyrien, dvs. Dalmatien.

pommeraneren, person fra Pommern.

præster, forkyndere.

også.

her også: stærke, modige.

først faldt til ro, blev tilfreds.

Bibelens skjulte tale om Kristus, dvs. de gammeltestamentlige passager, der blev udlagt som profetier om

Kristus. Teologien betegner denne bibeludlægning som typologisk modsat den bredere anlagte allegoriske udlægning.

tåbelighed.

fælles sag.

kriger, helt.

da.

variation af ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 696, og Grundtvig 1845, nr. 205.

godt.

troskyldig, from.

undtagen; på nær.

kirkefader, præst.

også kaldet realpræsens, som er en opfattelse af nadverens betydning, der går tilbage til oldkirken; spørgsmålet om nærværelsen af Kristi legeme under nadveren er enten blevet fortolket symbolsk eller realistisk.

ophævelse af menneskets skyldforhold til Gud.

åbnede.

også.

uafhængige, efter eng., 'the independents', engelsk-amerikansk trossamfund.

fremkalde.

tror (overmodigt).

uafhængige, efter eng., 'the independents', engelsk trossamfund.

velsagtens.

overskue.

fællesskab.

samfundsmæssig.

klarsyn.

oprigtige, ufordærvede religiøse lovsang.

benævnes.

værdigt.

troskyldigt, fromt.

kirkeudsmykning.

styrelse.

således.

også.

kritiserer.

landets lov.

velsagtens.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

i det jordiske liv.

feltråb, krigsråb.

komplot, intrige.

i.

større byer.

tapper.

stærk, modig.

gammel i krigstjenesten.

i mellemtiden.

trofælle.

i nogen tid; i temmelig lang tid.

ved kurfyrsten (af Sachsens) hof.

allerede.

stærke, modige.

dvs. ved at forgifte den, som holdt af og opfostrede ham. Ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 6.197, og Grundtvig 1845, nr. 1.992.

hårsbred.

universitet.

lat., midlertidig afgørelse, her: provisorisk religionsforordning med gyldighed indtil afslutningen af Tridentinerkoncilet (1545-1563).

kurfyrstendømme; status som kurfyrste.

lat., midlertidig afgørelse, her: provisorisk religionsforordning med gyldighed indtil afslutningen af Tridentinerkoncilet (1545-1563).

dvs. snart måtte Karl 5. flygte fra den samme hær og sin forrige yndling, Moritz.

hensigt, forudbestemt plan.

lokal fyrste underordnet kejseren.

dvs. indrømme protestanterne.

gernings, virkes.

gav han afkald på regeringsmagten.

afmagt.

også.

kirkesølvet (alterkalken, dåbsfadet m.m.)

også.

driftige liv.

herredømme.

endnu.

afskyelige, usædelige.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

bekrigitte.

større byer.

bekæmpede fædrelandet, begik landsforræderi.

bar ikke frugt.

helt.

sænke skibe for at spærre.

selv om.

efterfølgere.

således.

ganske vist.

det var umuligt at nå til enighed.

helt.

navnebror.

udtalte sig med rette kritisk; vurderede korrekt.

bedste fald.

dvs. én gang.

ganske vist.

lovlig mange.

uudslettelig, som ikke kan vaskes af.

mænd fra Dalarna i Mellemsverige.

tapre.

sognepræsternes embeder.

et domkapitels indtægter i form af naturalier, som efter 900-tallet blev opdelt i særskilte formuer, der var tillagt de enkelte embeder inden for kapitlet.

dårlig.

tronen.

primære, fremmeste opgave.

allerede.

forsigtighed; omhu.

her: forkyndere.

indtræf.

indforskrive.

særegne, karakteristiske.

åbenlyse, tydelige.

digt (om Christian 1.).

katolsk sværmeri.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

usædvanlig; fortrinlig.

dvs. ærkebisperstol.

dvs. lindetræet i ærkebiskoppens våbentegn. Birger Gunnensen var født i Lindeberg, et hallandsk sogn.

forunderligt.

på klods, kredit.

forfædrenes.

umiddelbart følgende.

stod frem.

katolsk (nedsættende).

udretter.

troskyldige, fromme.

tilnavn.

åbnede.

indkaldtes.

de kirkelige anliggender.

universitetet.

sigter til disciple af Phillip Melanchthon.

her: teolog, forkynder.

også.

fuldt ud.

bemærkelsesværdig; markant.

fremtræder klart.

besværlig, vanskelig.

udstrakte, omfangsrige.

det bedste, mest korrekte.

snarere.

private.

forskellige.

forunderlige.

fællesskaber.

præster, forkyndere.

syvherredømmet, inddelingen i syv kongeriger.

efterfølgere.

angreb.

i så høj grad.

med sikkerhed.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

herskerstav, scepter; om en herskers strenge styre.

herskerstaven, scepteret; om en herskers strenge styre.

efterfølgere.

ganske vist.

lat., 'det store brev'. Det Store Frihedsbrev blev udstedt 1215 og revideret indtil 1225; formålet med brevet var at begrænse kongemagten i forhold til kirke og adel.

bøjelig, smidig.

ganske vist.

de større byers.

fratage, frarøve.

dvs. syntes.

Rosekrigene var en række krige mellem de to engelske adelshuse York og Lancaster i perioden 1455-1485. Krigene blev senere kaldt Rosekrigene på grund af slægternes formodede våbenmærker, Lancasters røde og Yorks hvide rose.

spliden.

stråler, glimrer.

hofdigter, rimsmed ved hoffet.

forkyndere.

årvågne.

tydeligvis.

også.

tilbagekaldte.

den halve ø, dvs. England.

universiteterne.

dvs. tilstede, tillade.

den halve ø, dvs. England.

afvise, forkaste.

dvs. syntes.

indførelse.

utilsløret; tappert.

også.

afpasse, tilpasse.

tilsølede med blod.

styre, regere.

indpas.

de kirkelige sager.

rovlystne.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

dekreter.

udplyndring af kirkerne.

allerede.

den episkopale kirke, dvs. den anglikanske kirke.

kongedømmet Spanien og vicekongedømmet Ny Spanien. Ny Spanien strakte sig over store dele af Syd- og Mellemamerika.

indpas.

syne, se.

sprogforsker.

for fornuftsbetonet; en regnemester er en regnelærer eller en, der er god til regning.

vænnet.

bemærkede, opdagede.

at være uden synde.

dyrisk, indskrænket.

rigtig indpas.

forskellige.

velset, afholdt.

åbenlyst.

frelsessagen.

dvs. kirkernes helgenbilleder.

religionstvang, dvs. mangel på trosfrihed.

bemærkelsesværdige.

sigter til slægten Worm, som kan føres tilbage til rådmænd i Aarhus, Johan Worm, der var indvandret fra Arnheim i Holland.

blodslægtskab.

dvs. syntes.

tapperhed.

havde held med krigsførelsen.

bemærkede; så.

økonomisk gevinst.

føres frem til; blive.

sin onde fremfærd.

forfædres.

foretrukket frem for ham.

felten.

dvs. undersætter.

dvs. nogle måder.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

tilbøjelighed til at ville glimre, brillere.

sikkert.

bemærkede; så.

åbenlyst.

skiftende held.

fornemme personer.

tapre.

gråhårede.

mørkets gerning.

samtidig betegnelse for Bartholomæusnatten, masse mordet i Paris den 24. august 1572 på huguenotterne.

byer.

slap fri.

af med.

dynastiet Valois.

helt.

mod.

timelige, jordiske.

tabte.

tidsalder.

blændende; prangende.

degenereret.

fordelte.

viste sig.

ødelægges.

vitterligt.

snarere.

også.

fordrive, bortjage.

afkom; resultat.

filosofi, videnskab.

sprogforskeren.

ladt i fred, ikke udsat for angreb.

prægtigt; prangende.

vitterligt.

afspejlede.

dvs. sit portræt af *Madonnaen med helgenerne Hieronymus og Maria Magdalena*. Portrættet fra 1520'erne

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

kendes også under titlen *Dagen* og hænger i Galleria Nazionale di Parma.

den store, fremragende kunstmaler.

afbildede, malede.

fuldstændigt blinde.

dødelige sygdom.

plejebarn; frembringelse.

materielle; kropslige.

de materielle genstandes.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 9.545.

dvs. sveberes; navn på vestgermansk folkestamme, der i 400-tallet vandrede ind i det nordvestlige Spanien.

dvs. visigoternes, den del af den germanske stamme goterne, som i folkevandringstiden kom til at bo i Gallien og Spanien. Grundtvig delte den almindelige, men fejlagtige antagelse, at visigoterne skulle være udvandret fra Skandinavien.

også.

allerede.

robust, livskraftig.

også.

dvs. despoti.

frafald.

opdagede.

ganske vist.

diskussioner om troens sande indhold.

også således.

indse.

åndsfællesskab.

religionstvang, dvs. mangel på trosfrihed.

medlemmernes.

gerning, bedrift.

forfaldsperioden.

tydeligvis.

pavedømme.

skinne frem.

udførelse af de kirkelige anliggender.

åbenlyst, til frit skue.

bemærkelsesværdigt.

dvs. visigoterne, den del af den germanske stamme goterne, som i folkevandringstiden kom til at bo i Gallien og Spanien. Grundtvig delte den almindelige, men fejlagtige antagelse, at visigoterne skulle være udvandret fra Skandinavien.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

dvs. sveberne; navn på vestgermansk folkestamme, der i 400-tallet vandrede ind i det nordvestlige Spanien.

navn på vestgermansk folkestamme, der beboede området Schwaben omkring det nuværende Baden-Württemberg.

også.

digtekunst.

heller ikke således.

urimelige, irrationelle.

tåbeligheder.

ler ad.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 2.710, og Grundtvig 1845, nr. 1.537. Skraldet: piskeknaldet.

også.

de spanske ridderviser.

piskeknald.

endog, fremdeles.

ordentligt, på passende vis.

allerede.

ubevægelige pæle. Hentyder til 'spansk rytter', der er en militær betegnelse for en bjælkekonstruktion med indstukne lange stænger eller spyd, som vender skråt udad mod fjenden. De anvendtes bl.a. i 1600-tallet som forsvar for infanteriet mod rytterangreb.

holdt de spanske infanterister stand.

begærligheden, griskheden.

allerede.

selv styre sine sager, følge sit eget hoved.

indpas.

efterkommere, slægtninge.

dvs. i fare.

opdraget (strengt).

kriger, helt.

dvs. de habsburgske arvelande.

samvirke, virke i forening.

hjælp, støtte.

grupperinger.

tigge hos; henvende sig til.

tydeligvis.

staten som et hele; statssamfundet.

udleverede, betalte.

felten.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

forvaltningerne.

forvaltningen, der bestyrede landets pengesager.

forvaltningen, der bestyrede landets pengesager.

næver.

slægtninge på den mødrene side.

fik dårlig løn; blev lønnet med utak.

budgetlægning; udregning af rente og kapital.

dengang da.

den gavmilde konge (kenning).

helte, krigere.

forvaltningen, der bestyrede landets pengesager.

regnelærer; en, der er god til regning..

endog.

hentydning til Sveriges rigsvåben, "Tre kronor", og Danmarks, hvor tre løver og ni hjerter er afbildet.

våbenskjold.

afholdt den 30. oktober 1536, hvor den danske Reformation blev indført med bispemagtens afskaffelse og konfiskation af bise- og klostergoods.

helte, krigere.

heltebedrift.

syne, se.

bemærkelsesværdig.

begav han sig.

jf. ordsproget 'som man råber i skoven, får man svar', se Mau 1879, nr. 9.806, og Grundtvig 1845, nr. 2.472.

overmand.

himmelglobus.

kunsthæder.

bedrift, gerning.

formodningen om det heliocentriske verdensbillede, hvor solen er centrum.

afviste.

ubetinget tro.

personer, der studerer eller tyder stjerner; astronomer eller astrologer.

skriftlig garanti; egl. om en underskrift på et dokument som garanti for en forpligtelse.

embede som kannik med tilhørende jordegods.

agtværdige, pålidelige mand; danske mand.

embede som kannik med tilhørende jordegods.

politiker; snu rænkesmed.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

annal.

forblive uanfægtet.

troskyldighed.

endnu.

ikke.

stamtavle.

digte.

allerede.

(officielt) historieværk om landet.

diplomer.

bemærkelsesværdigt.

tomme, affekterede ytringer.

tydeligt.

helte- eller krigerhjerter.

styre sine sager selv, følge sit eget hoved.

dvs. syntes.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 8.914, og Grundtvig 1845, nr. 2.388.

gavne.

helte- eller krigerhånd.

godt.

prøve styrke for at opnå hæder.

tapre.

trukket op.

det var slut med at danse på roser; jf. ordsproget 'man kan ikke altid danse på roser', se Mau 1879, nr. 8.073, og Grundtvig 1845, nr. 2.184.

sikkert; bestemt.

opgive, desertere.

efter den julianske kalender, dvs. 27. august.

bemærkelsesværdigt.

forbundsfæller.

gråhårede.

forfædres.

ville ikke kendes ved deres konges krig.

anerkendte.

mandskaber, tropper.

dvs. syntes.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

med sikkerhed.

grænser; begrænsninger.

fordelte, uddelte.

tildelt som len.

dvs. syntes.

jf. ordsproget 'i krig sidder retten i spydstagen', dvs. for enden af spyddet, se Mau 1879, nr. 5.025, og 'det er ikke godt, når retten sidder i spydstagen', se Grundtvig 1845, nr. 2.155.

da.

forfædrene.

dvs. svearne. Svearne var et folkeslag, som beboede et område i Mellemsverige omkring Mälaren.

dvs. gøterne. Gøterne var et folkeslag, som beboede dele af det sydlige Sverige (Götaland).

gerninger, bedrifter.

dvs. områderne omkring Götaland i det sydlige Sverige.

dvs. gøterne. Gøterne var et folkeslag, som beboede dele af det sydlige Sverige (Götaland).

presset; fortrængt.

etablering, bosættelse.

tåbelighed.

af lat., Fionia.

stednavn for Fyn, af lat., Fionia.

efterfølgende.

splid.

dvs. gøtere. Gøterne var et folkeslag, som beboede dele af det sydlige Sverige (Götaland).

tydeligt.

kendeligt, mærkbart.

dvs. gøten. Gøterne var et folkeslag, som beboede dele af det sydlige Sverige (Götaland).

sikkert, bestemt.

dvs. gøtisk. Gøterne var et folkeslag, som beboede dele af det sydlige Sverige (Götaland).

dvs. gøtiske. Gøterne var et folkeslag, som beboede dele af det sydlige Sverige (Götaland).

dvs. områderne omkring Götaland i det sydlige Sverige.

være uanfægtet eller uafgjort.

dvs. gøterne. Gøterne var et folkeslag, som beboede dele af det sydlige Sverige (Götaland).

dvs. Arilds.

på lumsk vis dræbte.

dvs. vestgøternes. Gøterne var et folkeslag, som beboede dele af det sydlige Sverige (Götaland).

dvs. østgøternes. Gøterne var et folkeslag, som beboede dele af det sydlige Sverige (Götaland).

også.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

forgængers.

dvs. østgøterne. Gøterne var et folkeslag, som beboede dele af det sydlige Sverige (Götaland).

stærkt, kraftigt.

dvs. gøten. Gøterne var et folkeslag, som beboede dele af det sydlige Sverige (Götaland).

ødelagt.

dvs. sveerne. Sveerne var et folkeslag fra Uppland og andre dele af Svealand i Mellemsverige.

dvs. vestgøternes. Gøterne var et folkeslag, som beboede dele af det sydlige Sverige (Götaland).

slægt.

allerede.

før.

traditionelt navn for den svenske kongeslægt i middelalderen, hvis stamgods var Bjälbo, hvorfor de også kaldes Bjälboslægten.

helten, krigeren.

dvs. østgøteren. Gøterne var et folkeslag, som beboede dele af det sydlige Sverige (Götaland).

traditionelt navn for den svenske kongeslægt i middelalderen, hvis stamgods var Bjälbo, hvorfor de også kaldes Bjälboslægten.

modbeviser.

slægtskabet.

traditionelt navn for den svenske kongeslægt i middelalderen, hvis stamgods var Bjälbo, hvorfor de også kaldes Bjälboslægten.

herre, overmand.

den højeste embedsmand.

styre deres sager selv, følge deres egne hoveder.

dvs. syntes.

vove liv og lemmer.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 3.296, og Grundtvig 1845, nr. 1.008.

efterfølgere.

samtidige.

forgange.

regenterne i tiden under Kalmarunionen.

dvs. pommeraneren, person fra Pommern.

regenterne i tiden under Kalmarunionen.

tålmodige, overbærende.

fællesskabet.

splids.

mand fra Dalarne i Mellemsverige.

bagtale.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

regenterne i tiden under Kalmarunionen.

her: høvedsmanden (overhovedet) over Dalarna i Mellemsverige.

det vil sige.

jf. ordsproget 'man skal ikke kaste olie i ilden', se Mau 1879, nr. 7.097, og Grundtvig 1845, nr. 2.020.

endnu.

liturgisk bog, der indeholder den romersk-katolske messes faste bønner og ceremonielle anvisninger.

katolske sværmeri.

slagmarken.

felttog.

herredømme.

lovsang.

dvs. vågent øje, skarpsindigt blik.

allerede.

forfædre.

forfædrenes.

endnu.

bemærkelsesværdige.

navnefælle, dvs. Erik den Hellige.

bemærkelsesværdig.

utilbørlighed; urimelighed.

historiefremstillinger i rimet form.

banale.

historiefremstilling i rimet form.

lapidarisk, kort, fyndig udtryksmåde.

forstand, kløgt.

dvs. slægtsbog.

hvile.

dvs. pommeraneren, person fra Pommern.

tydeligt.

offentligt anliggende, statsanliggende.

liturgisk bog, der indeholder den romersk-katolske messes faste bønner og ceremonielle anvisninger, sigter til *Nova Ordinantia* (1575).

universitet.

beskedenhed.

universitet.

specielt.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

jf. ordsproget 'i krig sidder retten i spydstagen', dvs. for enden af spyddet, se Mau 1879, nr. 5.025, og ordsproget 'det er ikke godt, når retten sidder i spydstagen', se Grundtvig 1845, nr. 2.155.

frakende, bestride.

dvs. sveerne. Sveerne var et folkeslag fra Uppland og andre dele af Svealand i Mellemsverige.

regenten i tiden under Kalmarunionen.

brave; dygtige.

bemærke.

historieværker om landet.

felttog.

endnu.

stødt bort.

til samling.

trygt, uden fare.

usårlige, skudsikre.

dvs. syntes.

sværd, spyd.

endnu.

dvs. syntes.

sådan.

dvs. flyede, flygtede.

ganske vist.

spillede mester: optrådte som herrer.

allerede på forhånd.

diktere.

omend.

dvs. i fare.

dvs. syntes.

bevare, opretholde.

Elisabeths overhøjhed; egl. pavens overhøjhed over biskopperne og kirken.

vandt indpas.

fandt sig i den.

rovlyst.

også.

glitrende, prangende.

massernes.

opretholdt.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

den episkopale kirke, dvs. den anglikanske kirke.

således.

leder stadig efter.

udspreedt.

eng., middelalderlige sangere, troubadourer.

uden nogen.

fordærvede ved for megen elegance eller påfaldende kunstig, unaturlig stil.

dialoger, dramaer.

fremmaner.

også.

dvs. dramaer.

beskyttede sig dristigt mod.

dvs. dramaer.

(misfornøjede) kritikere.

dvs. holdning.

i forvejen, allerede.

helt, kriger.

endog, endnu.

helte- eller krigerånds.

dvs. dramaer.

lille orgel.

også.

således.

ganske vist.

forfædres.

den episkopale kirke, dvs. den anglikanske kirke.

præsternes, forkyndernes.

ganske vist.

trossamfund.

bemærkelsesværdige.

prægtige; prangende.

allerede.

ubetydelige, åndløse.

særlig, ualmindelig.

åbenlyst, utvivlsomt.

helt sikkert.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

allerede på forhånd.

mere pålidelige, sikre.

fuldt ud.

fordømme uigenkaldeligt både.

kedelige, indholdsløse snak; egl. lang, vævende ligtale.

uomtvisteligt.

oldtidsforskernes.

ganske vist.

således.

sigter til Thomas Kingos skotske aner.

forunderlig.

forfædre.

åbenlyst, tydeligt.

indtrængen, invasion.

nuværende.

i forhold til.

navn på piktisk folkeslag if. den romerske historieskriver Ammianus.

navn på piktisk folkeslag if. den romerske historieskriver Ammianus.

drages i tvivl.

kom i forbund.

if. overleveringen efterkommer af den første konge af pikterne, Cruithne.

if. overleveringen efterkommer af grundlæggeren af det skotske kongerige Dál Riata, Fergus mac Eirc.

godt.

if. overleveringen efterkommere af den skotske konge over Dál Riata, Alpin mac Echdach.

dvs. undersætter.

mest bemærkelsesværdige.

sørøvere, vikinger.

efterkommere af Crinan.

to et halvt hundrede.

bemærkelsesværdigt.

i nogen tid; i temmelig lang tid.

kæmpede mod.

felttog.

krigstogt.

jf. ordsproget 'i krig sidder retten i spydstagen', dvs. for enden af spyddet, se Mau 1879, nr. 5.025, og ordsproget 'det er ikke godt, når retten sidder i spydstagen', se Grundtvig 1845, nr. 2.155.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

dvs. syntes.

allerede.

råderet, ret til at disponere.

ganske vist, uden tvivl.

dvs. syntes.

almene, fælles.

spillede mester: optrådte som herre.

troskabssten. På engelsk kaldes den enten Stone of Destiny, Stone of Scone eller The Coronation Stone; den blev anvendt under kroningsceremonien i Skotland, siden hen i det engelske kongerige og anvendes nu i Storbritannien.

forgangne.

dvs. den skotske klan Comyn fra det centrale højland.

fjende.

have magt eller herredømme over.

forfædrenes.

bortrev, fratog.

efterfølger.

uden tvivl.

manglede.

allerede.

de købte skjalde (nedsættende betegnelse).

løber sammen med.

rejste sig til modstand.

således.

helt sikkert.

garantere.

slægt.

tapre.

truede med at gribe til våben.

eng., Black Parliament, afholdt den 4. august 1320 i Scone.

allerede.

kriger- eller helteånd.

medlemmerne af den skotske klan Comyn fra det centrale skotske højland.

landsdele, provinser.

foragtelige gerninger.

menederen; den, som har aflagt falsk ed.

pga. en uerkendt eller ubevidst begået synd.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

forunderligt.

modtog.

purpurfarvet klædning, der traditionelt blev anset som kongeligt værdighedstegn.

også.

højeste (adelige) embedsmand.

højeste (her: adelige) embedsmand.

landsdelen, provinsen.

allerede.

medlemmer af den skotske klan Comyn fra det centrale skotske højland.

i nogen tid.

også.

kom han i slægtskab.

overdreven ærgerrighed.

begærlighed, rovlyst.

krigeriske.

allerede.

det vil sige.

i hans navn.

såvel som.

tapper.

allerede foran.

dvs. flyede, flygtede.

dvs. syntes.

forunderlige.

udsendte.

endnu.

utvivlsomt, uomtvisteligt.

endnu.

seks år.

myrdede på lumsk vis

sigter til brødrene William og David Douglas, der blev myrdet ved den såkaldte Black Dinner i 1440.

åbenlyse, tydlige.

også, ligeledes.

dvs. flyede, flygtede.

således.

turnering, ridderdyst.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

krævede udredet, krævede at der blev rådet bod på.

dvs. Great Michael, navnet på et stort, firmastede sejlskib (en karrak).

kaptajn.

imod.

felttog.

imod.

felttoget.

også.

helt sikkert.

ingen tid.

også.

her: ét år.

tidsrummet, i hvilket en konge er mindreårig, og riget midlertidig regeres af en formynder.

bemærkelsesværdige.

bestemt.

felttog.

keltisk: Tuatha Dé Danann, Danas folk, stamme; if. keltisk mytologi betegnelsen på et gudfolk, der invaderede Irland.

angelsak. Danas folk.

hvornår.

skaffede sig; sørgede for.

forfædre.

med sikkerhed.

også.

dvs. staldbroder, kampfælle.

if. overleveringen efterkommere af grundlæggeren af det skotske kongerige Dál Riata, Fergus mac Eirc.

begravedes (præteritum pluralis).

udviklingsstedet.

bemærkelsesværdig.

resterne, de tiloversblevne.

navn på skotske og irske munke og eneboere i den keltiske kirke (af irsk 'ceille', forbundsfælle, og 'de', Guds).

også.

bemærkelsesværdigt; underligt.

genealogisk opregning af en slægts medlemmer gennem tiden.

bemærkelsesværdigt.

allerede.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

den øverste gejstlige i et domkapitel før reformationen, svarer til en domprovst.

ganske vist.

bemærkelsesværdig.

antal sider, omfang.

bemærkelsesværdig.

tydeligt.

forkortet og beskadiget.

almene, fælles.

historiedigter.

dvs. bandstråle, bandlysning.

tidsrummet, i hvilket en konge er mindreårig, og riget midlertidig regeres af en formynder.

bemærkelsesværdig.

universitet.

brave, fortrinlige.

også.

universiteterne.

bemærkelsesværdigt.

sikker.

holdt sig ikke tilbage, nølede ikke.

efterfølgere.

allerede.

tilhænger af reformatoren John Wycliffes lære.

tilhænger af reformatoren Jan Hus' lære.

kætterbål.

ikke.

overvældende, gribende.

begærlige, griske.

så deres fordel.

begærlige, griske.

beskyttelse.

episkopale kirke, dvs. anglikanske kirke.

endnu.

vred på.

endnu.

allerede.

forstand, klogskab.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

tapper.

spillede mester: optrådte som herrer.

særlig.

dristig, modig.

den episkopale kirke, dvs. den anglikanske kirke.

episkopale, dvs. anglikanske.

åbenlyst.

af eng. 'Long Parliament' (1640-1660), navngivet således af eftertiden. Forsamlingen kunne først opløses, når medlemmerne var enige derom.

hen imod.

eng., lovforslag fremlagt i parlamentet. Her henvises til den særlov, som parlamentet vedtog i 1641 og dermed dømte kongens rådgiver Thomas Wentworth Strafford til døden

ydermere; yderligere.

i nogen tid, i temmelig lang tid.

dvs. bremserne, de stikkende insekter.

allerede.

endnu.

magten trådte i stedet for loven. Variant af ordsproget 'i krig sidder retten i spydstagen', dvs. for enden af spyddet, se Mau 1879, nr. 5.025, og ordsproget 'det er ikke godt, når retten sidder i spydstagen', se Grundtvig 1845, nr. 2.155.

tilhænger af fri menighedsdannelse uafhængig af stat og kirkeforfatning; efter eng., 'the independents', de uafhængige: engelsk-amerikansk trossamfund.

tilhængere af fri menighedsdannelse uafhængig af stat og kirkeforfatning; efter eng., 'the independents', de uafhængige: engelsk-amerikansk trossamfund.

anførere.

linned; lærred.

universitetet.

dygtig.

af eng. 'Long Parliament' (1640-1660), navngivet således af eftertiden. Forsamlingen kunne først opløses, når medlemmerne var enige derom.

dvs. fyrretyve, 40.

af eng. 'Long Parliament' (1640-1660), navngivet således af eftertiden. Forsamlingen kunne først opløses, når medlemmerne var enige derom.

dvs. syntes.

parlamentet.

medlemmerne.

duelige; respektable.

dvs. vrøvlede.

universiteter; højere læreanstalter.

bortset fra.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

landets gældende lov.

netop som.

fantasterne, sværmerne.

tydeligvis.

døde, for til himmels.

styrede, bestemte.

erstatte, afhjælpe.

som talemåde, mundheld.

fordærvet, skødesløs.

havde gavn af.

af eng. 'Long Parliament' (1640-1660), navngivet således af eftertiden. Forsamlingen kunne først opløses, når medlemmerne var enige derom.

skiftede mening for at tækkes folkestemningen.

have lidt, døjet.

regent.

meget lang.

nedsættende betegnelse brugt om personer, der støttede Karl 2. Stuarts bestræbelser på at skabe en stærk, arvelig og teokratisk funderet kongemagt baseret på den anglikanske statskirke.

nedsættende betegnelse brugt om personer, der søgte at udelukke den senere Jakob 2. Stuart fra arvefølgen, fordi han var katolik. Whigjerne ønskede en begrænset kongemagt, et stærkt parlament og var udpræget antikatolske.

fredløse, vejfarende; røvere.

nedsættende betegnelse brugt om personer, der støttede Karl 2. Stuarts bestræbelser på at skabe en stærk, arvelig og teokratisk funderet kongemagt baseret på den anglikanske statskirke.

sammenklemme (afgrænse).

på engelsk kaldet 'Glorious Revolution' (1688).

hverken.

ved hoffet.

dvs. syntes.

forbundsfælle.

tilslutning.

utvivlsomt, uomtvisteligt.

underdanig, slavelignende.

bortset fra.

navnefælle, dvs. Vilhelm 1. den Tavse.

dvs. datter, Louise de Coligny.

dvs. syntes.

dvs. dattersøn.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

kvindelige slægtning, her: kusine.

dvs. datter.

nedsættende betegnelse brugt om personer, der støttede Karl 2. Stuarts bestræbelser på at skabe en stærk, arvelig og teokratisk funderet kongemagt baseret på den anglikanske statskirke.

nedsættende betegnelse brugt om personer, der søgte at udelukke den senere Jakob 2. Stuart fra arvefølgen, fordi han var katolik. Whiggerne ønskede en begrænset kongemagt, et stærkt parlament og var udpræget antikatolske.

henvende sig til Vilhelm om støtte.

forberedelserne.

felttog.

tilbagekalde.

fæste.

som havde aflagt store løfter.

felttog.

forgængere.

langsommere.

dvs. flyede, flygtede.

spottede retfærdigheden.

krævede, fordrede.

lægges kræfter i, anvendes flid på.

sprede.

åbenlyst, tydeligvis.

fr., æressag, æresfølelse.

digtekunst.

gerning.

blændværk, pral; løgn.

således.

blændværk, pral.

også.

blændværk, pral.

beredte sig på.

dvs. Nantesedikten, udstedt 1589 af den franske konge Henrik 4., der således fastslog huguenotternes rettigheder og afsluttede 1500-tallets franske religionskrige.

forvente.

navnet på en katolsk sammenslutning (kongregation), hvis tilhængere blev kaldt oratorianere.

tilstrækkeligt, til fulde.

herskerstaven, scepteret.

dvs. syntes.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

funklende.

dvs. Pyrenæerfreden 1659 mellem Spanien og Frankrig.

Ludvig 14.'s sejr over Karl 2. sammenlignes her med en rettergang. På dette internationale plan konstaterer Grundtvigs billede om sværdordenens højesteret blot den stærkes ret. Billedet inddrager imidlertid flere franske samfundsinstitutioner, som var kendt for læserne gennem Montesquieus forfatterskab. Frankrig havde adskillige regionale parlamenter, som ikke var lovgivende forsamlinger, men juridiske institutioner, der bl.a. skulle godkende kongens love. Sæderne i parlamenterne var nedarvede blandt medlemmer af det gamle aristokrati, herunder sværdadelen (fr., 'noblesse d'épée'). Ludvig 14. havde som enevældig konge netop frataget parlamenterne magt til fordel for en centralisering og havde samtidig lagt sig ud med sværdadelen ved at indføre en ny 'kjoleadel' (fr. 'noblesse de robe'), hvis privilegier ikke var nedarvet. På denne vis skaber Grundtvigs billede en kontrast mellem international lovløshed og det franske forfatningssystem. Kontrasten understreger Ludvigs enerådige fremfærd såvel udadtil som indadtil.

lat., 'rex christianissimus', titel for kongen af Frankrig, her: Ludvig 14.

dvs. generalstaterne, her: Nederlandene; egl. De Forenede Nederlandes øverste regeringsorgan.

stak hul på, åbnede.

sigter til den magtfulde fyrsteslægt Nassau-Oranje.

blev fritaget for vagttjeneste.

afskediget.

fordele, opdele.

dvs. syntes.

svigter den.

allerede.

dvs. fredsslutningen i Nijmegen efter Den Nederlandske Hævnkrig.

felten.

dvs. syntes.

tvivlede på.

større byer, der stod umiddelbart under rigets myndighed.

småfyrster.

omvender sig til katolicismen; egl. går til (katolsk) messe eller gudstjeneste.

skatkammeret, den forvaltning, der tog sig af kongens finansvæsen.

endnu.

fordrive, puste bort.

her: vejret.

dvs. de nederlandske stater.

optræde overlegent.

tabt.

gik i forbund, allierede sig.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 3.339, og Grundtvig 1845, nr. 1.579.

slå Vilhelm ihjel på lumsk vis.

slagmarken.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

kortvarig; værdiløs.

have aftvunget.

yderligere.

arvefølgekrig.

ødelæggelsestiden.

trængte nogenlunde grundigt ind.

kæmper, strides.

kæmpede, stred.

også.

dvs. generalstaterne, her: Nederlandene; egl. De Forenede Nederlandes øverste regeringsorgan.

nuvel!

dvs. syntes.

medlem af det ikke-konservative (forholdsvis liberale) af de to store partier i det engelske parlament.

allerede.

betegnelse for medlem af højrepartiet i det engelske parlament.

anerkendt.

båret sig listigt ad.

give plads til, rumme.

livskraftigt, levende.

bortset fra.

åbenlyst.

litteratur og videnskab.

fladere, mere åndløs.

også.

vandt indpas.

i forhold dertil.

en fransk kirke; om den katolske kirke i Frankrig.

indskrumpet.

således.

var i en gunstig situation.

snilde, åndrigheid.

også.

snilde, åndrigheid.

åbenlyst.

snilden, åndrigheden.

frelsessagen.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

mærkbart.

allerede.

den franske kirke; om den katolske kirke i Frankrig.

sigter til Erasmus af Rotterdam.

den franske kirkes; om den katolske kirke i Frankrig.

yndlingsfarve.

åbenlyst.

klarede sig, fandt på en udvej.

navnet på en katolsk sammenslutning (kongregation), hvis tilhængere blev kaldt oratorianere.

utvivlsomt, uomtvisteligt.

dvs. flyede, flygtede.

således kaldet efter indledningsordene: "Unigenitus Dei filius", lat., "den enbårne Guds søn" (overs. GV).

blændværket.

allerede.

nemt.

dvs. værk om diplomatik; diplomatik er læren om diplomater, der af Jean Mabillon blev grundlagt som en systematisk kritisk disciplin.

dvs. kvietister.

fællesskab.

mest bemærkelsesværdige.

kue, undertrykke.

luftige, overfladiske.

kundskab; videnskab.

flygtige, overfladiske.

luftballon.

navnet på en katolsk sammenslutning (kongregation), hvis tilhængere blev kaldt oratorianere.

virke.

var han teolog af uddannelse.

undertiden.

i vente, nedenunder.

laver spektakel, ståhej.

snildt, åndrigt; morsomt.

det legemlige; det jordiske.

med begejstret (henført), meningsløs tale.

bemærkelsesværdigt.

morskab; snildhed.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

åndrigt; morsomt.

ængstelse, frygt.

prangende, på overfladen glitrende.

ryste, forfærde; forbavse.

skelsår.

dvs. normanneren.

naturlige teologis; sigter til bestræbelsen på at erkende Gud på grundlag af den menneskelige fornuft eller erfaring uden støtte i skrift, tradition, særlige åbenbaringer mv.

åbenlyst.

dåbsdragten.

fremtrådte.

smædeskrifter.

åndrighed.

utvivlsomt, uomtvisteligt.

egensindigt; umedgørligt.

prangende; på overfladen glitrende.

åbenlyse.

fra fødslen.

naturligtilstand.

fællesskab.

overroste.

dvs. syntes.

bemærkelsesværdigt.

filosofi; videnskab.

viser det berettigelsen af; forklarer det.

dvs. egennyttens.

foruden.

ikke.

bære frugt; udvikle sig.

i den seneste tid.

tydeligt.

bemærket, vær et opmærksom på.

tydeligt.

indretning, form.

ganske vist.

den episkopale kirke, dvs. den anglikanske kirke.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

også.

dvs. syntes.

efter eng., 'the independents', de uafhængige: engelsk-amerikansk trossamfund.

viste.

blik for, fokus på.

forbindelsen, sammenhængen.

det vil sige.

sammenkomst eller fællesskab af meningsfæller.

rundt omkring.

kristne trosretninger.

dvs. underligt; forunderligt.

forkynder.

her også: sandsynligt.

uomtvisteligt.

den episkopale kirke, dvs. den anglikanske kirke.

vanvittige.

spottende.

ødelagde.

sværge, aflægge løfte (efter Matt 5,33-37).

sige du til, anse for ven eller ligemand.

værdigt.

martyrer.

nedsættende betegnelse brugt om personer, der støttede Karl 2. Stuarts bestræbelser på at skabe en stærk, arvelig og teokratisk funderet kongemagt baseret på den anglikanske statskirke.

dvs. whigs; nedsættende betegnelse brugt om personer, der søgte at udelukke den senere Jakob 2. Stuart fra arvefølgen, fordi han var katolik. Whiggerne ønskede en begrænset kongemagt, et stærkt parlament og var udpræget antikatolske.

blandt almuen, som ikke gjorde noget væsen af sig.

også.

den episkopale kirke, dvs. den anglikanske kirke.

blandt almuen.

således.

mildhed; rimelighed.

erhverv.

tillempningen.

tydelig.

grundprincip om, at den enkelte menighed som en frivillig sammenslutning skal være uafhængig af al kirkelig og verdslig øvrighed mht. lære, styreform og liturgi; kendes fra eng., 'the independents', de

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

uafhængige: engelsk-amerikansk trossamfund.

særlig.

indpas.

åbenlyst.

tydeligt.

allerede.

rimelige, retfærdige.

åbenlyst, tydeligt.

dvs. kvækerdommens, kvækernes trosretning.

tilhængere af George Fox.

tilhængere af William Penn.

kvækere, som anser det for tilladt at gøre krigstjeneste.

bære frugt.

allerede.

Indifferenspunktet er det punkt, hvori to modsætninger mødes og ophæves uden tilbageværende elementer fra modsætningerne. Begrebet sigter til Friedrich Schellings spekulative naturfilosofi.

helte- eller krigerånd.

eng., High Church (Anglo-Catholics), der teologisk og kirkeligt står katolicismen nær.

store økser, skovøkser.

afbenyttelse efter behag.

tagværk.

dvs. kobber.

sammenhængskraft, hæfte.

tåbeligt.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 2.480, og Grundtvig 1845, nr. 240.

efter eng., 'the independents', de uafhængige: engelsk-amerikansk trossamfund.

forsage; vende sig fra.

allerede.

af eng. 'Long Parliament' (1640-1660), navngivet således af eftertiden. Forsamlingen kunne først opløses, når medlemmerne var enige derom.

urimeligt.

åbenlyst.

lat., det store brev. Det Store Frihedsbrev blev udstedt 1215 og revideret indtil 1225. Magna Carta opfattes generelt som det første skridt i en lang proces frem mod moderne britisk forfatningsret

den episkopale kirkes, dvs. den anglikanske kirkes.

henviser til de ni muser i græsk mytologi.

dvs. testaktens, sigter til den engelske lov (Test Act) fra 1673, der udelukkede alle uden for den anglikanske statskirke fra offentlige embeder, fx sæde i Parlamentet.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

vurdere til at være af ringere kvalitet; ordspil, der hentyder til Shakespears' *The Tempest* (da. Stormen).
sigter til posten som hofpoet (Poet Laureate), som Dryden blev udnævnt til i 1668, men frataget i 1688.
mindre kraft (egl. at tage en strimmel af sejlet, hvorved farten sænkes).

lovsang, højtidelig sang.

fordærvelse; vellystighed.

i sådan grad.

indlysende.

forfædrene.

tydeligt.

oldtidsforsker.

allerede.

det vil sige.

dødsboet.

den episkopale kirkes, dvs. den anglikanske kirkes.

velstand.

bemærkelsesværdigt.

forunderlige.

åbenlyst, indlysende.

hvor stor hun end er i munden, hvor pralende hun end er.

forbigå historien.

(spøgefuld) betegnelse for den tyske filosofi (i modsætning til den engelske).

komplettering, supplerer; sigter til Francis Bacons *De dignitate et augmentis scientiarum* (1605; samt en forøget udgave 1623).

allerede.

sigter til Aristoteles, der var født i Stagira i det nordlige Grækenland.

lavede ståhej.

skriftruller.

helt.

kilde til kundskab eller videnskab.

også.

drage nytte af sit talent, jf. Luk 19,11-26.

bestikkelsespenge.

kundskab, viden.

forstandige, opvakte.

filosofi, viden.

allerede.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

meget, vidunderligt kloge.

fortrinsvis.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 4.810, og Grundtvig 1845, nr. 1.450.

fællesskab.

forklarelse, herliggørelse.

politikker; interesseret i politik eller samfundsforhold.

for hvem det slet ikke handlede om sandhed.

bemærkelsesværdige.

kundskab; videnskab.

dvs. liebhaveri, lystbetonet interesse.

skabte røre.

sandsynligt.

afmærkede (med pæle).

båret frugt.

haft gavn.

sigter til *Fundamental Constitutions of Carolina*, som blev vedtaget den 1. marts 1669.

(billedligt) med tendens til lungesygdom.

tog sig mere imponerende ud, end de var.

person, der lovpriser.

tyngdekraften.

brydningen (refraktionen) af lys(stråler).

havde ikke gavn af.

veje tungere end.

bemærkelsesværdig.

beregninger.

gasbelysningen; de første gaslamper til gadebelysning i Europa blev tændt i London i 1814.

tydeligt.

Fra 1696 og livet ud havde Newton høje embeder i Royal Mint, der forestod møntfremstillingen.

herskerstaven.

selvfølgelig, klart nok.

betydning.

de fleste.

klarede sig.

tåbeligste; værste.

aflægge præsteløfte.

orientalisten; Grundtvig sigter muligvis til Pocockes længerevarende ophold i Mellemøsten.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

sigter til den samling af parallelle bibeltekster på 9 sprog, som Walton forestod udgivelsen af i 1657.

alle mulige, alle slags.

hovedværk; grundbog.

den episkopale kirke, dvs. den anglikanske kirke.

pudsigt.

kirkens formue.

udbredt; alment.

efter eng., 'the independents', de uafhængige: engelsk-amerikansk trossamfund.

allerede.

heltene, krigerne.

de vidtfavnende.

tilhængerne af latitudinarismen (af lat., 'latitudo', bredde), der var engelsk kirkelig retning i 1600- og 1700-tallet, der søgte en fornuftsbetonet og tolerant holdning i lærespørgsmål og holdt fast ved de statskirkelige rammer.

dvs. dekaner, forstandere for et gejstligt stift eller domkapitel.

'The Thirty-nine Articles of Religions' er den anglikanske kirkes læregrundlag og er optaget i kirkens liturgibog *The Book of Common Prayer*.

(Grundtvigs) nedsættende betegnelse for fritænkere, dvs. tilhængere af deismen, en lære, der hævder tilværelsen af en gud, men ikke opstiller dogmer og benægter åbenbaringen.

udrettede.

sigter til profetierne i Det Gamle Testamente.

dvs. talgstumper.

ganske vist.

allerede.

skændes, strides.

forstandigt, opvakt.

bemærkelsesværdigt.

udskilte, afsondrede.

gav til pris: prising.

varselstegnene.

ganske rigtigt.

forunderlige.

bemærkelsesværdigt; underligt.

betegnelse for medlem af højrepartiet i det engelske parlament.

medlem af det ikke-konservative (forholdsvis liberale) af de to store partier i det engelske parlament.

majet ud, forklædt.

dvs. foreskriver, bestemmer.

digt.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

bemærkelsesværdigt.

spottedigter, satiriker.

levende.

dvs. åndslivet.

levende.

affekteret, påfaldende kunstfærdig (kunstlet).

bemærkelsesværdig.

oldtidshistorien.

grundbog.

dvs. vildnis.

alle mulige, alle slags.

tronen.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 7.614, og Grundtvig 1845, nr. 409.

dvs. de fyrretyve (sigter til de 40 medlemmer af Académie française).

uforståelige sprog, kaudervælsk.

allerede.

dvs. syntes.

bemærkelsesværdige.

sigter til freskoen af Dommedag (Jesu genkomst og Apokalypsen) på altervæggen i Det Sixtinske Kapel.

salmedigtning, jf. 1 Sam 16, 16-23.

allerede.

forgængelighed; tomhed.

som ikke kan visne.

åbenlyst.

åndrighed; spiritualitet.

åbnedes,

grundede, øvede sig, søgte at nå.

sigter til Edward Youngs *The Centaur not Fabulous. In Five Letters to a Friend on the Life in Vogue* (1755), hvor han skriver om de tøjlesløse, ødsle mænd, der trakter efter fornøjelse.

fordømmer ham.

dvs. sorgfulde.

således.

helte- eller krigerånd, kraftfulde ånd.

bemærkelsesværdig.

allerede.

universitetet.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

vidtfavnende.

bibelkvaksalvere, bibelfuskere.

sigter til Charles og John Wesley.

menighed, religiøst fællesskab.

frelsessag.

sandsynligt.

uafhængigt akademi.

den episkopale kirke, dvs. den anglikanske kirke.

adskillelse, udelukkelse.

forkyndelsen af evangeliet, præstegerningen.

uautoriserede kirke.

åbenlyst.

stumhed.

også.

listighed, nedrighed.

splittelse.

dvs. forudbestemmelse, prædestination.

forkyndelsen af evangeliet, præstegerningen.

dvs. fællessag.

forblive uanfægtet.

intetsigende, unyttigt.

frelsens.

gør nar af.

således.

rundt om.

fremkaldt, opvækket.

intetsigende, unyttig.

gerning, bedrift.

turen til at.

endnu.

den episkopale kirke, dvs. den anglikanske kirke.

også.

'The Thirty-nine Articles of Religions' er den anglikanske kirkes læregrundlag og er optaget i kirkens liturgibog *The Book of Common Prayer*.

bekendelsesskrift, dvs. skrift, der rummer kirkens grundlæggende troslære.

selv om.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

uden tvivl.

som trænger ind.

digting.

også.

dvs. håndteringer, beskæftigelser.

universitet.

bemærkelsesværdige.

kollokvier, sigter til Erasmus af Rotterdams *Familiarium colloquiorum*, der første gang udkom 1518 og derpå i 12 kontinuerligt forøgede udgaver ind til 1533.

tidsfordriv, morskab.

utvivlsomt, uomtvisteligt.

mærkbare.

også.

I det nederlandske våbenskjold holder en løve i den ene pote et sværd og i den anden syv pile, der symboliserer de enkelte provinser.

sammenligne.

også.

forfædres.

særligt.

bemærkelsesværdige.

endnu.

forblive uanfægtet.

også.

stammer, hidrører.

universitetet.

også.

spillede mester: optrådte som herrer.

uden lejlighed til at blive hørt.

højere læreanstalt, universitet.

bekendelsesskrift, dvs. skrift, der rummer kirkens grundlæggende troslære.

utvivlsomt, uomtvisteligt.

universiteternes.

ubetydelighed.

også.

utvivlsomt, uomtvisteligt.

viser hen til, sigter til.

henvisningen.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

dvs. syntes.

flertallet; folket.

åbenlyst.

allerede.

vindbøjtler, dvs. vidtløftige personer; personer, der let skifter standpunkt.

fladbundede båd; i overført betydning også benyttet om nogen eller noget, der ikke stikker dybt, dvs. er overfladisk.

dvs. møer, unge kvinder.

dissekere.

mennesker, der udfører deres arbejde tilsyneladende ubevidst eller uden åndelig bevæggrund.

efterlignede.

allerede.

også.

antologier.

det vil sige.

ad hekkenfeldt til.

afskediget.

tilhængere af socinianismen, en bevægelse, der forkastede treenighedslæren, og som i det 16. og 17. århundrede bredte sig i Europa.

modbevise.

klart.

lave numre med.

søgte at fremme.

uanfægtet.

på godt dansk, med andre ord.

forløbne.

anerkendt.

minde.

også.

dyrkelsen af klassikerne.

opveje, overgå.

også.

pralede.

også.

fint, åndrigt; egl. græsk dialekt.

den islamiske religion, islam.

endnu; endog.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

dvs. stamord, hvoraf andre ord er opstået eller har udviklet sig.

åbenlyst, tydeligt.

endnu.

midtpunkt.

surdej.

midtpunkt.

tydeligt.

hurtigst.

surdejen.

åbenlyst.

dvs. flovhed, manglen på kraft.

kundskabs; videnskabs.

forbilleder.

det jordiske, timelige.

gerninger, bedrifter.

helheden.

tydeligt.

bemærkelsesværdigt.

skriftsprog.

højtidelig sang, lovsang.

det er hårdt, at sætte sig op mod overmagten; ordsprog, jf. Grundtvig 1845, nr. 288. Braaden: dvs. brodden, pigkæppen (der anvendtes til at drive kreaturer frem).

trosbekendelse, trossamfundets hovedlærdomme således som de kommer til udtryk i *Den Augsburgske Bekendelse* (1530) og Luthers katekismer fra hhv. 1529 og 1530.

almene.

med tyrkertro, fast overbevisning.

sondringen; adskillelsen.

allerede.

forundeligt.

underdanighed.

al ære tilkommer Gud, af lat., 'soli Deo gloria'.

dvs. ravtyske, tyske i bund og grund.

symbol for det gådefulde.

mange forskellige slags.

våbenskjold.

adskillelsens.

altomfattende helhed.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

tydelig.

dvs. lygtemand, lokkende (overnaturligt) væsen.

forunderlige.

allerede.

lokal fyrste underordnet kejseren.

greve med dommermyndighed over et kejserligt distrikt.

de gode gamle dage, jf. 2 Mos 16,3.

bemærkelsesværdigt.

bekendelsesskrift, dvs. skrift, der rummer kirkens grundlæggende troslære.

endnu.

bemærkelsesværdigt.

kurfyrstendømme.

konvertit.

allerede.

her: præster, forkyndere.

greve med dommermyndighed over et kejserligt distrikt.

alle mulige, alle slags.

her: det timelig, jordiske.

universiteter.

tilhængerne af Philipp Melanchthon.

universitet (arnested).

bemærkelsesværdigt.

katolske hhv. protestantiske kurfyrstendømmer.

tydeligt.

vanartede, uopdragne.

bestride.

teologernes.

ganske vist.

kombattanterne.

godt.

teologerne.

for.

dvs. være en tilfældig egenskab.

dvs. være en selvstændig eksistens.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 8.931, og Grundtvig 1845, nr. 2.759.

striden i 1500-tallet om den frie viljes formåen.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

tydelige.

modbeviser.

teologerne.

har Biblen som sit våbenmærke.

bekendelsesskrifterne, dvs. skrifter, der rummer kirkens grundlæggende troslære.

inden for.

blev gjort påfaldende kunstfærdigt eller affekteret.

ganske vist.

teologernes.

sondring.

fællesskab.

også.

særskilt, særligt.

almene.

alment.

almen.

alment.

forening.

almenhed.

fremtræder, viser sig.

midtpunkt.

gerning.

etablere sig.

ikke.

som fulgte ham.

udprægede; ægte.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 6.898, og Grundtvig 1845, nr. 1.952.

åbnede.

det vil sige.

allerede.

tilhængerne af Philipp Melanchthon.

tilhænger af den peripatetiske skole, der bygger på de filosofiske ideer, som Aristoteles' elever udviklede.

bekendelsesskrifter, dvs. skrifter, der rummer kirkens grundlæggende troslære.

bemærkelsesværdigt.

dvs. syntes.

teologerne.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

for egen hånd; for egen regning.

generation.

allerede.

profession.

raskt, hurtigt.

ravtyske, dvs. ægte (grundlæggende) tyske.

dvs. syntes.

endnu.

bemærkelsesværdig.

evne til opfattelse, sans.

mest bemærkelsesværdige.

må være (optativ).

åbenlyst, tydeligt.

lagt frem (som varer på en købmandsdisk).

alkymistisk pulver (til at fabrikere guld).

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 8.979, og Grundtvig 1845, nr. 248.

teologerne.

ordentligste; mest dannede.

viste dem ærbødighed.

dvs. overfladisk.

bemærkelsesværdige.

gjorde ståhej, vigtede sig.

dvs. luftpumpen.

opdagelser.

bemærkelsesværdige.

afmærkning, der dirigerer rejsende.

se.

særskilt, særligt.

også.

synlig.

betydning.

filosofi; videnskab.

egl. bog med moralsk opbyggelige eksempler.

en, der interesserer sig for dokumenters (diplomers) tilblivelseshistorie og ægthed (underforstået ikke for åndelige spørgsmål).

synlige.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

urværk; egl. tårnur eller større stueur med slagværk.

grovhed, frækhed.

det vil sige.

lat., hovedkraft, hoveddrivkraft.

også.

den, som har ordnet verden forud.

på godt dansk, med andre ord.

lat., forud indrettet overensstemmelse (mellem sjæl og legeme, ifølge Leibniz).

tillempet, tilpasset.

Helligåndens umiddelbare indvirkninger på et menneskes frelse.

modbevise.

system (helhed) af læresætninger.

lærdomstempel; Minerva forbindes med lærdom.

godt håndelag; handlekraft.

mislykkes.

ren.

forstillelse, hykleri.

tillempede, tilpasset.

bemærkelsesværdigt.

dvs. syntes.

jf. ordsproget 'den bedste styrke ligger i hjernen', Mau 1879, nr. 9.744.

med sikkerhed.

til overflod.

allerede.

åbenlyst.

var stor i munden, pralende; variant af ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 6.604.

digtede.

bemærkelsesværdigt.

i overført betydning om en eller noget, der deler åndeligt ophav; egl. om personer, der har delt amme.

partiskhed.

med klart syn.

frelsessagen.

teologerne.

ubetydeligheder.

lovpristes højlydt; agiteredes kraftigt.

lygte med blænde.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

veje til salighed, frelse.

dvs. foreskrive.

afskediget.

spektakel, forstyrrelse.

bemærkelsesværdige.

alle mulige, alle slags.

universiteternes.

lat., 'pia desideria', som også var titlen på fortalen, da den blev trykt som selvstændigt værk året efter i 1676. Det er pietismens væsentligste skrift.

gennem inderliggørelse og omvendelse at forvandle til fornyet kristeligt liv.

universiteterne.

gennem inderliggørelse og omvendelse at forvandle til fornyet kristeligt liv.

særlige.

dvs. syntes.

modstand.

dvs. syntes.

universitet.

egne, fæller.

universitet.

bemærkelsesværdigt.

bemærkelsesværdig.

dvs. syntes.

universitet.

universiteterne.

tydelige, åbenlyse.

mest bemærkelsesværdige.

uden tvivl.

lærlinge, elever (disciple).

åbenlyst.

bestemme over.

sigter til den videnskabelige strid i Leipzig om forståelsen af syfilis. Striden førte til, at Martin Pollich som en af stridens parter forlod Leipzig for at drage til Wittenberg, hvor han blev den første rektor på det nyligt grundlagte universitet.

Leipzig's store marked. Leipzig var centrum for handel allerede i 1100-tallet, og i 1497 fik byen særlige privilegier på at afholde messer, dvs. større markeder, købestævner.

efter.

uddannelsesinstitution for kommende præster.

fornemme slægter.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

sigter til Brandenburgische Universität Frankfurt (Oder), der blev grundlagt 1506 og lukket 1811.

borggreve, der forestod en kongelig borg med tilhørende distrikt.

billedligt om kurfyrstens rettigheder; kurfyrstendømmet.

landsdele, provinser.

forbillede blandt fyrster.

flid, foretagsomhed.

sigter til Frederik 2. den Store, der selv kaldte sig således.

tydeligt.

bekendelsesskrifter, dvs. skrifter, der rummer kirkens grundlæggende troslære.

åndrigheden.

sproglærere, sprogkyndige.

guvernanter, lærerinder.

spilopmagere, klovne, komediespillere.

universiteterne.

åndrighed.

på overfladen funklende.

forgænger; anfører.

dvs. epigrammatikeren, epigramdigteren.

uden ånd.

flygtighed, uden sikkert grundlag.

holde stand mod vandmasser.

lat., 'argument på personen', 'argument mod manden'; betegner enten en afværgemanøvre, hvor argumentet går efter modparten ikke sagen, eller et argument, der viser at modpartens påstande er uforenelige med vedkommendes øvrige påstande, eller endelig et argument, der appellerer til følelserne i stedet for forstanden.

også.

allerede.

jf. ordsproget 'i krig sidder retten i spydstagen, dvs. for enden af spyddet', se Mau 1879, nr. 5.025, og ordsproget 'det er ikke godt, når retten sidder i spydstagen', se Grundtvig 1845, nr. 2.155.

lat., kanonisk ret.

også.

utvivlsomt, uomtvisteligt.

tydeligt, åbenlyst.

romerretten.

juristeri, egennyttig anvendelse af loven.

den lovløse tilstand, hvor selvtægt og vold hersker.

også.

fredelig, indbyrdes aftalt; inderlig.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

dvs. bryde overtværs, gøre en ende på et forhold.

som.

samfund, fællesskab.

samfund, fællesskaber.

samfund, fællesskab.

fællesskab.

tydelige.

statsanliggende.

medlemmer.

anerkende.

fællesskab.

overfladisk.

befalinger.

åndrighed.

universitet.

overgå; egl. om at sejle ind på vindsiden af et skib og derved fratage det vinden.

overordentlig god.

forbillede.

tage sig stor ud.

allerede.

universiteter.

afgift til præsten ved skriftemålet.

forvandling til fornyet kristeligt liv gennem inderliggørelse og omvendelse.

fællesskab.

dvs. syntes.

besindig, nøgtern.

fællesskab.

bekæmpede.

således.

utvivlsomt, uomtvisteligt.

forstyrre, forvirre.

bortkaste, vifte bort.

tydeligt.

frelsessag.

fælleskabet.

skinhellige.

sikre.

person, præget af menneskelig skrøbelighed; person, der interesserer sig for denne verdens goder, er verdslig sindet.

gennemgå hastigt, stryge hurtigt henover.

mellemting.

bemærkelsesværdigt.

derefter.

filosofi, videnskab.

tydeligt.

universitet.

inviteret hjem.

sigter til Frederik 2. den Store, der selv kaldte sig således.

universitetets højeste tilsynsmand.

allerede.

fremstillinger, redegørelser.

genrejse.

bemærkelsesværdigt.

kundskab, videnskab.

fremstilling, redegørelse.

Modsigelsens grundsætning kaldes også kontradiktionsprincippet og er en logisk regel, der siger, at man ikke på samme tid kan bekræfte og benægte et udsagn. Årsagernes grundsætning siger, at alt må have en årsag og knyttes ofte til Gottfried Leibniz' tænkning.

eksistens.

Modsigelsens grundsætning kaldes også kontradiktionsprincippet og er en logisk regel, der siger, at man ikke på samme tid kan bekræfte og benægte et udsagn.

også.

forblive uanfægtet.

urværk; egl. tårnur eller større stueur med slagværk.

på spottende måde.

ødelægges.

det vil sige.

uden tvivl.

tænkning inden for områder, som allerede er behandlet; ævred benyttes egl. om græsning på marker, hvorfra afgrøden allerede er indhøstet.

dvs. modsigelsens grundsætning, også kaldet kontradiktionsprincippet, der siger, at man ikke på samme tid kan bekræfte og benægte et udsagn.

bemærkelsesværdigt.

uddannelsesinstitution for kommende præster.

gære færdig.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

uden tvivl.

gæret færdigt.

trossamfunds.

trossamfund.

tilhængerne af reformatoren Jan Hus' lære.

medlemmer.

trossamfundets.

medlemmerne.

trossamfundet.

allerede.

universitetet.

hindrende, skadende.

trosfæller.

beskyttelse; hjælp.

mægling, mellemkomst.

her: leder, jf. fx Åb 2,1.

lat., 'brødrenes opsynsmand', betegner en ordensbroder, der har jurisdiktion over et bestemt område.

uddannelsesinstitution for kommende præster.

institut.

universiteterne.

præster; kirkefædre.

dvs. syntes.

i særligt forsvar, under særlig beskyttelse.

hurtigt og sjusket fremstille.

ridderligt; utvungent.

uanstændigt forhold, samkvem.

jf. ordsproget 'hvad hjertet er fuld af, løber munden over med', se Mau 1879, nr. 3.763, og Grundtvig 1845, nr. 735. Overflødighed betyder overflod.

medlemmer.

jf. ordsproget 'man sover sig ikke ind i himmerige', se Mau 1879, nr. 9.957, og Grundtvig 1845, nr. 2.509.

synlige, tydelige.

rundt omkring.

udflugt, sidespor.

uredelighed; uretfærdighed.

skjult hensigt.

eneste af sin slags, enestående.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

dvs. datter.

lovsæt for det habsburgske hus, som Karl 6. proklamerede i 1713. Heri blev det fastlagt, at de habsburgske arvelande skulle forblive samlet, og kvindelig tronfølge indførtes.

uoverlagte, upålidelige.

gribe om.

alment.

tåbelighed.

på nær.

ønskede at tage hævn for Friedrichs spot.

træghed, sendrægtighed.

øde, mennesketomme område.

nomadestammer; uciviliserede folkeslag.

tydeligt.

skriftsprog.

kanonløb.

tydelig.

dvs. slavisk.

to et halvt hundrede.

oversigt.

nomadestammer; uciviliserede folkeslag.

dvs. khazarer.

dvs. varæger.

under tiden, nu og da.

liv, virksomhed.

uomtvistelig.

dvs. tsjuderne (særligt anvendt om estiske stammer).

dvs. khazarer.

dvs. varæger.

dvs. varægerne.

dvs. varæger.

betvivle.

dvs. varæger.

andet navn for væringer.

dvs. varæger.

også.

dvs. varæger.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

dvs. slavisk.

således.

tilholdssted.

utvivlsomt, uomtvisteligt.

beskytter, patron.

ejendom, egl. gods hvortil man har hævdvunden ejendomsret.

dvs. khazarerne.

krigstogt til søs.

opfostredes.

mest bemærkelsesværdige.

i den grad; allerede.

dvs. datter.

dvs. varægisk.

dvs. mongolerne.

bemærkelsesværdigt.

dvs. varægisk.

beskytter, patron.

nomadestammer; uciviliserede folkeslag.

adelstand.

fornemme, magtfulde slægter.

mandslinje.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 2.157, og Grundtvig 1845, nr. 2.045.

valgte.

nomadestammer; uciviliserede folkeslag.

(svarer til et) hertugdømme.

landsdele, provinser.

dvs. varægers.

landsdele, provinser.

dvs. syntes.

prøve styrke.

nå hen til.

havde af hensigter.

landsdele, provinser.

ubestrideligt.

fremherskende lyst.

drog, træg person.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

se.

dvs. varægerne.

yndling, kæledægge.

folk fra Ingermanland i det indre af Finske Bugt.

landsdele, provinser.

åbenlyst.

optræde som herrer.

allerede.

dvs. varægernes.

dvs. varægerne.

også.

bemærkelsesværdigt.

dvs. varægernes.

tilholdssted.

overroste.

efterretning.

dvs. vremennik, russ., krønike (bruges synonymt med 'letopis'); sigter til *Nestors krønike* (jf. Svane 1983).

dvs. letopis, russ., årsbeskrivelse, annal (bruges synonymt med 'vremennik'); sigter til *Nestors krønike* (jf. Svane 1983)

vitterligt.

dvs. symbolsk.

dvs. russer.

betænkeligt, vanskeligt.

årbogsskrivere, historikere, der skriver annaler.

bemærkelsesværdig.

her: bevaret (ved at kopiere teksten).

bemærkelsesværdig.

dvs. slægtsbøger.

dvs. Stepennye knigi (pluralis) af russ., 'stepennaja kniga' (bogstaveligt: trinbogen), der er en krønike, hvor historien ikke struktureres annalistisk, men i genealogiske trin, jf. *Stepennaja kniga carskogo rodoslovija* (da., 'Trinbogen for zarfamiliens genealogi').

stamme fra.

sandsynligt.

fornemme, magtfulde slægts.

forfædrene.

fornemme, magtfulde slægt.

sådan.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

dvs. syntes.

også.

sådan.

dvs. oldslaviske.

de slaviske stammer.

efterkommer af Ruriks hovedslægt, dvs. Fjodor 1.

omstridte; modstridige.

skismatikere, efter russ., raskol, 'skisma', 'splittelse'.

af russ., izbranniki, 'udvalgte'.

dvs. starovertser, af russ., staryj, 'gammel' og substantivet vera, 'tro'.

bemærkelsesværdigt.

dvs. syntes.

åbenlyst.

kejserslige forordninger, befalinger.

mærkværdige; upålidelige.

for at narre.

betvivles.

dvs. russer.

indsætte.

fordømme.

daterede sig.

dvs. oldslavisk.

arkivalier.

titlen som regent.

allerede.

det vil sige.

fordres, kræves.

gøre dem gunstigt stemt.

bemærkelsesværdig.

uden tvivl.

frihed til at ordne de kirkelige anliggender.

endnu.

begærlighed efter vinding, griskhed.

for sent.

i hvert fald.

utvivlsomt, uomtvisteligt.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

forkrøblet væsen.

åbenlyst.

stamme.

uden tvivl, ganske vist.

åbenlyst.

mellemløst.

også; endog.

tydeligt.

alle mulige, alle slags.

dvs. datter.

nuværende.

haft ry for at være videnskabeligt interesseret.

afdeling.

dvs. varægerne.

dvs. datter.

afdeling.

utvivlsomt, uomtvisteligt.

krigerne.

svære sår.

dvs. krigeriske, militære.

skiften i krigslykke.

uventede.

uden tvivl.

allerede.

opstemme.

forbillede blandt konger.

forbilledet.

tydeligt.

administrationen.

dvs. fjederen.

tomme ytringer.

bestille.

gode evner, det at være lærenem.

lovtaler til Frederik 2.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 8.915, og Grundtvig 1845, nr. 2.388.

hvornår.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

smædeskriftet.

gjorde sig til af, pralede.

grundigt.

stride.

gyldne, glitrende på overfladen.

kritisere, belære.

allerede.

ligemænd; samtidige.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 5.142, og Grundtvig 1845, nr. 1.508.

dvs. syntes.

dødelige sygdom.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 866, og Grundtvig 1845, nr. 242.

højlydt.

gå deres egen bane.

stjålen tanke, ukritisk overtagelse af andres tænkning.

allerede.

herliggjorte; oplyste.

ikke.

det (old-)græske sprog.

allerede.

udskille, fjerne.

særlig.

teologerne.

afskedige.

krigsinvalider, soldater invalideret i tjenesten.

den jødiske standardversion af Det Gamle Testaments hebraiske original, opkaldt efter masoreterne (hebr., masorah, 'overlevering'), der var jødiske lærere, som beskæftigede sig med bibeltekstens overlevering.

målestokken.

kirurgernes, sårlægernes (der ikke var medicinsk uddannede, men i det civile liv havde virke som barberere).

her: hebraist, sprogkyndig med speciale i hebraisk.

tilpasningssystem; et system, der bygger på tanken om, at den missionerende eller læreren må tilpasse sig sine tilhøreres forudsætninger.

tydeligt.

tilpasningssystemet; et system, der bygger på tanken om, at den missionerende eller læreren må tilpasse sig sine tilhøreres forudsætninger.

tillempe, tilpasse.

forblive uanfægtet.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

som forstår at tillempe (tilpasse) sig efter forholdene.

tillempningen, tilpasningen.

sigter til det karakteristiske træk ved et dyrs eller menneskes legeme, som mentes at gøre det modtageligt for indvirkning fra himmellegemer eller beslægtede kræfter hos andre væsener herunder også hypnose.

tillempede, tilpassede.

her: aflægger.

ganske vist.

fællesskab.

tillempning, tilpasning.

i hvert fald.

fællesskab, forening.

dvs. Freden i Hubertusburg, den 15. februar 1763.

lige som.

afbryde forholdet brat.

også.

lave narrestreger med Bibelen.

kraft, virkning.

bekendelsesskrifterne, dvs. de skrifter, der rummer kirkens grundlæggende troslære.

dvs. blev vundet.

funklende, glitrende (på overfladen).

overdøvede.

brev med løfte om fremtidigt embede, når det bliver ledigt.

lat., 'fromme (velmente) bedragerier'.

greb ved siden af.

smædeskrift.

løgnestumper, -smuler.

sludder, vrøvl; sammensatte skrift.

tapreste.

således.

fordømmer kun.

gerninger.

resterende.

forfædre.

efterretning, anvisning.

når.

forgangne.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

forkyndt.

gravede (gl. præteritum).

tydelige.

utvivlsomt, uomtvisteligt.

eftersom.

grovskårne tidsbilleder.

tydeligt, synligt.

tilhænger af Christian Wolff.

humorløs, stiv person.

digterne af kærlighedslyrik og -sange i middelalderens Tyskland.

forfædrenes.

dvs. travesti, parodi.

kløen i fingrene, trang til at blande sig.

herliggjort, gjort skinnende.

læge; naturvidenskabsmand.

småtingskræmmer (sigter til Lessing).

åbnes.

misforståelse.

lovprisere.

overdøvede.

fordømte.

universitetet.

forstærke med en omkransende ring.

tog fat på arbejdet med kraft.

således.

bemærkelsesværdigt.

dvs. syntes.

også.

her: dødsrigets.

for ud.

allerede.

bemærkelsesværdigt.

samme år som.

midtpunktet.

dvs. chattere, navn på germansk stamme, der i antikken beboede et område omkring det nuværende Hessen.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

mere troskyldig, from.

kneb, narrestreger.

sandsynligvis.

udviklet sig; hjulpet.

kundskab, filosofi.

tydeligt.

resterende.

følge.

dvs. holdning.

pral; pragt.

overdøvede.

tvinge noget igennem.

laurbær.

overskue, have overblik over.

hverken.

herliggjordes.

stenstumper, fragmenter.

segl.

jf. ordsproget 'den, der graver en grav for andre, falder selv i den', se Mau 1879, nr. 1.858, og Grundtvig 1845, nr. 76.

jf. ordsproget 'når løgn og sandhed mødes, da har løgnen tabt', se Mau 1879, nr. 6.138, og Grundtvig 1845, nr. 1.749.

de afdøde troende.

åndrige.

mest bemærkelsesværdige.

hastigt.

allerede.

tydeligt, mærkbart.

således.

tydeligt, åbenlyst.

åndrigt; anstændigt.

tydeligt, åbenlyst.

kundskabens; filosofiens.

umistelig, noget, man ikke kan skille sig af med.

åbenlys.

mens han gik på jorden som menneske.

stolt, med værdighed.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

allerede.

dvs. syntes.

tvang, egl. plaster påsmurt beg til behandling af skurv, også brugt af forbrydere til at sætte på munden af et offer, der skulle forhindres i at råbe.

af lat., løbende; hurtigt skrevne.

fanatiker; ildsjæl.

bekendelsesskrift.

fanatikerne; ildsjælene.

skændes, strides.

utvivlsomt, uomtvisteligt.

brydningen af lyset.

illusoriske, bedrageriske.

dvs. fjerhammen; fugleskikkelse som et menneske ifølge folketroen kan antage ved trolddom.

dvs. liggendefæ, kostbarheder.

allerede.

uden tvivl.

forunderlige.

morsomhed.

vendekåbe, upålidelig person.

vimpel, vindpose.

dvs. kviksølv (ligesom i et barometer).

forhold, der er uvæsentlige (som hverken gavner eller skader).

GV har her foretaget en tekstkritisk rettelse af førstetrykkets 'Riimsagen'. Hverken rettelsens form eller førstetrykkets findes belagt i ordbogslitteraturen. Betydningen formodes at være: litterære frembringelser (sager) på vers.

person, der forestår en ung, fornem persons opdragelse og uddannelse.

tohed; en grammatisk form som betegner et antal af to.

fornuftsstridige; løjerlige.

kraftigt fremhævet.

utvivlsomt, uomtvisteligt.

dvs. hælvt, halvdel.

nuværende.

tre store og indflydelsesrige personligheder, et triumvirats; egl. en indretning af administrationen i oldtidens Rom.

filosofien; videnskaben.

forgangne.

således.

særegent, specielt.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

dvs. syntes.

her: kunsthistoriker.

lovpriser.

fremherskende lyster.

fordærvet.

kød af vildt.

dvs. billedstøtterne, statuerne.

tydeligt.

således.

kundskabs; videnskabs.

kundskab; videnskab.

skabende, produktiv.

usvækket, ufordærvet.

tydeligt.

filosofi; videnskab.

frakende, bestride.

dvs. vildredet, forvirringen, kaosset.

påklage.

så sin fordel.

dvs. syntes.

begynderbøgerne.

filosofer (efter den græske filosof Sokrates).

embedsmand med ansvar for undervisning.

mad lavet af hakkede og sammenblandede ingredienser.

mad tygget på forhånd; barnemad.

stærk øl fra Braunschweig.

lærd pedanteri og pralen fra folk med ringe viden.

åbenlyst.

filosofi; videnskab.

usandsynligt.

bemærkelsesværdig.

dvs. gøternes. Gøterne var et folkeslag, som beboede dele af det sydlige Sverige (Götaland).

forblive uanfægtet.

dvs. flyede, flygtede.

bemærkelsesværdige.

lokal fyrste underordnet kejseren.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

højimester af Den Tyske Orden i ordensprovinsen Preussen.

Universitet.

korsriddernes.

de større byer.

allerede.

udrede, belyse.

bemærkelsesværdig.

bemærkelsesværdige.

usædvanlige, fortrinlige.

således er; det er tilfældet.

etc., det vil sige.

også.

endnu.

således.

dvs. enfoldigt; troskyldigt, fromt.

bemærkelsesværdig.

omrids, svage aftegning.

skæbne.

bemærkelsesværdigt.

åbenlyst.

således.

dvs. syntes.

filosofi; videnskab.

ændrer situationen sig.

farvet på ny; genopfrisket.

åbenlyst.

åbenlyst.

filosofi; videnskab.

særligt; betydningsfuldt.

stødte ånden fra sig.

klogt; morsomt.

det vil sige.

tilsynkomst.

kobberstik.

kant på siderne af bogblokken.

jf. ordsproget 'klæder skaber folk, og kød skaber heste', dvs. folk agtes efter deres påklædning, ligesom

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

heste efter deres huld, se Mau 1879, nr. 4.837, og Grundtvig 1845, nr. 2.337.

overroste.

trøstende, underholdende fabler; her også: fabler baseret på græske forlæg.

mønstre, skabeloner.

små kvad, digte.

åbenlyst.

her: Bibelen; egl. if. folketroen et brev, der antoges at være faldet ned fra himmelen og indeholde befaling til menneskene fra Gud.

sigter til følgere af Johann Gottfried Eichhorn.

sigter til følgere af Georg Lorenz Bauer.

den rigtige eller lige vej.

jf. ordsproget 'man skal synge med de fugle, man er iblandt', se Mau 1879, nr 2.480, og Grundtvig 1845, nr. 240. Kjække betyder gække, skrige. Gadestævne sigter til den plads i en by, hvor man mødtes til bystævne.

fællesskab.

hebr. 'Gud med os', jf. Es 7,14.

sigter til Königsberg Domkirke.

dvs. syntes.

universitet.

bemærkelsesværdige.

fortrængt.

således.

filosofi; videnskab.

træstubben.

dvs. syntes.

kraftig, stærk.

eksistens.

pustede bort, forjog.

morallære.

dvs. syntes.

ganske vist.

skarpe sidebemærkninger.

dvs. syntes.

fagsprog; terminologi.

dvs. opkogte; genoplivede, gentog.

narrehuen eller kort kappe, som blev båret af narren i komedier.

eksistens.

til hvilken nytte.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

dvs. kællinger.

handelsby, by med rettighed til at oplægge og videresælge varer.

løsning, opklaring.

endnu.

begærlighed, rovlyst.

gift.

glitrende, prangende.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 8.915, og Grundtvig 1845, nr. 2.388.

gøre sig til herre.

dvs. syntes.

i nogen tid; i temmelig lang tid.

glitrende, prangende.

tydeligvis, åbenlyst.

dvs. syntes.

redskaberne; seletøjet.

indbringende, lønsomme.

virkning.

dvs. syntes.

fejlberegning.

dvs. syntes.

dvs. syntes.

den episkopale kirke, dvs. den anglikanske kirke.

fællesskabs; gruppes.

gjorde sig til herrer.

anerkendte.

landsdel, provins.

betalte kun skat.

i takt med.

landsdelene, provinserne.

åbenlyst, tydeligt.

bemærkelsesværdig.

fællesskaber; grupper.

vågent, vagtsomt.

uomtvisteligt, åbenbart.

modstand.

virkning.

veje mere end.

forfædre.

anerkendt.

opretholder.

sandsynligt.

lynafladeren.

rene, afstemte.

Benjamin Franklin opfandt glasharmonikaen, et musikinstrument bestående af ophængte, roterende glasskåle i forskellige størrelser, der kunne berøres med en fugtig finger og derved afgive toner.

lynafladeren.

klokkespillet.

form, afbildning.

resterende.

dømme; fordømme.

forfædre.

personer, der er født sidst i en kulturel forfaldsperiode; efternølere.

dvs. geneokrati, slægtsvælde.

ordstrid, ordkløveri.

dvs. syntes.

dvs. Jean-Jacques Rousseau.

ganske vist.

dvs. encyklopædisterne.

dvs. herredømme.

system, udviklet af en række franske tænkere og naturretsfilosoffer, der opfattede landbrug (og anden primær produktion), som det eneste erhverv, der kunne forøge rigdommen, idet al anden produktion som handel og industri blot bestod i omdannelse af det allerede skabte.

dvs. syntes.

hvornår.

ganske vist.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 187, og Grundtvig 1845, nr. 65.

således.

af fr., l'Assemblée nationale. Forsamlingen blev udråbt den 17. juni 1789 af repræsentanterne for borgerskabet.

prydgenstand.

omskiftelige.

indtræffer.

dvs. velfærdsudvalget, af fr., 'Comité de salut public', dannet af Nationalforsamlingen i april 1793, hvor Robespierre som indvalgt repræsentant tiltog sig diktatorisk magt under Rædselsherredømmet (1793-1794).

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

større tørklæde eller sjal til at lægge over hoved eller overkrop.

jakobinerhuen, som under Den Franske Revolution blev et folkeligt symbol på frihed, men efter Rædselsherrederens fald i 1794 gik af mode.

utvivlsomt, uomtvisteligt.

overdådig; æggende.

sigter til forhold præget af fornuftstro, rationalisme og fritænkeri.

jf. ordsproget 'i krig sidder retten i spydstagen', dvs. for enden af spyddet, se Mau 1879, nr. 5.025, og ordsproget 'det er ikke godt, når retten sidder i spydstagen', se Grundtvig 1845, nr. 2.155.

henvisning til det prøjsiske våbenskjolds sorte ørn.

dvs. pustede til ilden.

dvs. syntes.

spredt, opløst.

signal, kampråb.

optændingsmateriale.

blandt det virkelighedsfjerne, højtravende.

tydelig.

reformlove.

også.

tydeligt, åbenlyst.

endnu.

af fr., l'Assemblée nationale. Forsamlingen blev udråbt under Den Franske Revolution den 17. juni 1789 af repræsentanterne for borgerskabet.

forsvar, modstand.

fransk revolutionært symbol; træ plantet som symbol på den politiske frihed.

den franske grundlovgivende forsamling 1792-1795.

sigter til rædselsherrederens (1793-1794) under Den Franske Revolution.

endnu.

dvs. syntes.

allerede.

felttog.

styret i Frankrig 1795-1799, hvor fem direktører havde den udøvende magt.

allerede.

styret i Frankrig 1795-1799, hvor fem direktører havde den udøvende magt.

ud af.

sigter til brødrene Alois og Theodor von Reding.

felttoget.

felttogets.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

fremmanelse.

sigter til ørnene afbildet i hhv. Ruslands, Østrigs og Preussens våbenskjold.

forbundsføller.

tåge, luft.

allerede.

fragtede, overførte.

styret i Frankrig 1795-1799, hvor fem direktører havde den udøvende magt.

de romerske legioners felttegn; Romerriget.

landsdele, provinser.

fuldt ud.

jf. eng., public spirit, dvs. interesse for det almene vel.

dvs. krudt.

fuldt ud.

tydeligt.

også.

allerede.

endnu.

nærmede sig, rørte på sig.

det vestlige Tyskland.

dvs. syntes.

Kontinentalsystemet eller Fastlandsspærringen: Napoleons forsøg på økonomisk krigsførelse mod Storbritannien.

felttoget.

standset.

allerede.

ødelagde.

klar.

skilte sig af med, skiltes fra.

begravede (gl. præteritum).

dvs. flyede, flygtede.

antallet.

dvs. syntes.

dvs. flyede, flygtede.

forunderlige, vidunderlige.

således.

bestride, frakende.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

åbenlyst, tydeligt.

den islamiske religion, islam.

den åndelige verden (modsat den legemlige).

fransk revolutionært symbol; træ plantet som symbol på den politiske frihed.

pæl med påtrykte trylleformularer, der skal holde det onde eller djævelen på afstand.

udsendt.

bevare.

åbenlyst.

rundt omkring.

vitterligt.

væltede.

endnu.

snød.

livagtig; bedragerisk.

forbindelse.

overladt.

snyde, bedrage.

også.

overladt.

utvivlsomt, uomtvisteligt.

pludselig.

sammenhængende rækkefølge.

ganske vist.

oplyser.

ulykkelige tidsalders; if. Hesiod den sidste af verdensaldrene kendetegnet ved nød og elendighed.

åbenlyst.

jordisk, legemlig sammenhæng.

se, syne.

ikke.

lade syne af.

bestemt.

foruden.

flyvningens, sigter til de første rejser med luftballon, som blev foretaget i Frankrig i 1780'erne.

bemærkelsesværdigt,

den lombardiske krone.

bemærkelsesværdig, eftertrykkelig.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

allerede.

dvs. sekel, århundrede.

bemærkelsesværdig.

fællesskab.

helt sikkert.

allerede.

bemærkelsesværdigt.

har indfundet sig.

således.

kirkehistorien.

åbenlyst.

allerede.

de kirkelige anliggender.

forhandlingens.

forfædres.

allerede.

bemærkelsesværdig.

det vil sige.

dvs. gælere.

korsikanere.

dvs. gælernes.

senere hen.

utvivlsomt, uomtvisteligt.

betydning.

således.

pusler, tuller rundt.

bemærkelsesværdigt.

også.

utvivlsomt, uomtvisteligt.

I det nederlandske våbenskjold holder en løve i den ene pote et sværd og i den anden syv pile, der symboliserer de enkelte provinser.

bemærkelsesværdigt.

endnu.

allerede.

utvivlsomt, uomtvisteligt.

ganske vist.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

uden tvivl.

i hvilken grad, hvor meget.

tage ihærdigt del i arbejdet.

spiller på sin hals: vover for meget.

edsvorent.

dvs. fagre, skønne.

uden tvivl; velsagtens.

således.

med god grund, velvilligt.

forunderlige, vidunderlige.

toget uden bestemt destination, patruljetjeneste.

rørte.

smykkede.

dvs. syntes.

spyd; sværd.

splid.

skillevægge.

faldt i søvn.

undergravede (gl. præteritum).

dvs. syntes.

vækkede.

allerede.

befolkningen fra Schwyz.

forfædres.

befolkningen fra Schwyz.

forfædrenes.

tvivlede i høj grad.

dvs. syntes.

forunderlig.

verdenshistorien.

utvivlsomt, uomtvisteligt.

maleri af Schweitz.

dvs. gemse (en gedeart hørende til underfamilien af gedeantiloper).

verdenshistorien.

læst til ende.

udøve sin virkning helt igennem.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

lade sig drive.

forfædrenes.

ønskekvisten.

dvs. symbolsk.

læser af ansigtstræk med det formål at bestemme et menneskes karakter.

ordsprog, jf. Grundtvig 1845, nr. 1.264.

dvs. udbasuneret, fremhævet.

dvs. syntes.

den pythagoræiske læresætning.

også.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 1.506, og Grundtvig 1845, nr. 1.071.

også kaldet mesmerisme, helbredelsesmetode udviklet i 1770'erne af Franz Anton Mesmer, der anvendte magneter til (angiveligt) at trække sygdomme ud af kroppen.

således.

også kaldet mesmerisme, helbredelsesmetode udviklet i 1770'erne af Franz Anton Mesmer, der anvendte magneter til (angiveligt) at trække sygdomme ud af kroppen.

dvs. syntes.

person, uddannet inden for naturvidenskab i bred forstand.

dårlige nerver.

sjælelige.

fremsigelse af magiske formularer med henblik på at helbrede.

samvittighedsnag, anger.

dvs. syntes.

det vil sige.

universitetet.

ganske vist.

universitet.

bemærkelsesværdige.

bemærkelsesværdigt.

universitetet.

fornuftig.

afløser.

kundskab, videnskab.

tager hans jordiske rester til sig.

formodninger om den rette læsemåde.

kammens (gl. navn).

efter.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

dvs. syntes.

vitterligt.

dvs. syntes.

drevet den på flugt.

lod fjenden vinde spillet.

alle mulige, alle slags.

forunderligt.

dvs. syntes.

i modsætning til.

forunderlige; mærkværdige.

hos Fichte et teoretisk folk med et oprindeligt fornuftsinstinkt, der gennem historien udvikler sig til den fuldt forklarede fornuft. Således forstået danner normalfolket forbillede for alle folk.

universitet.

udskille.

udskilte.

verdenshistorien.

det vil sige.

uden tvivl.

erklæret.

det vil sige.

åbenlyst, tydeligt.

det blev ikke til noget i Tyskland.

bekendelsesskrifter, dvs. skrifter, der rummer kirkens grundlæggende tros lære.

bemærkelsesværdig.

spilledes.

således.

bemærkelsesværdigt; besynderligt.

tidligere.

åbenlyst, tydeligt.

også.

spredt ud.

den adel, som ikke var forpligtet over for en lokal fyrste, men kun over for kejseren og riget.

hos Fichte et teoretisk folk med et oprindeligt fornuftsinstinkt, der gennem historien udvikler sig til den fuldt forklarede fornuft. Således forstået danner normalfolket forbillede for alle folk.

ganske vist.

sådan.

bemærkelsesværdig.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

opfyldte; betagede.

modbevise.

senere omtale; kritik.

tydeligt.

alle, der falder i krig, taber, selvom de er på den sejrende side; ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 8.467, og Grundtvig 1845, nr. 2.265.

går livet til spilde, går livet tabt.

fællesskab.

foregive at være.

bedrage.

det vil sige.

bedraget.

utvivlsomt, uomtvisteligt.

bedrage.

det vil sige.

bestemt.

sigter til Eteokles og Polyneikes.

jomfruer.

blækhus.

beskylder for tyveri, udkælder for at være tyv.

bemærke, iagttage.

af fr., l'Assemblée nationale. Forsamlingen blev udråbt den 17. juni 1789 af repræsentanterne for borgerskabet.

den franske grundlovgivende forsamling 1792-1795.

særlige.

hentydning til styret i Frankrig 1795-1799, hvor fem direktører havde den udøvende magt.

hentydning til statskuppet i Frankrig den 4. september 1797 (eller den 18. fructidor dvs. år 5 ifølge den franske republikanske kalender), hvor Direktoratet sørgede for at nedkæmpe et stigende antal royalister, der var valgt ind i det franske underhus, og hvor 53 deputerede fra underhuset blev tvangsforflyttet til Cayenne i Fransk Guyana.

sigter til forfatteren Christoph Martin Wieland, der havde forfattet den første større dannelsesroman *Geschichte des Agathon* (1766-1767).

dvs. encyklopædisterne.

betvivle.

varselstegn; kendetegn.

4 år; egl. tidsrummet mellem afholdelsen af de olympiske lege.

sigter til August Wilhelm og Friedrich Schlegel.

dialekt; kendetegn.

det vil sige.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

herliggjort.

i virksomhed; i livlig sindsstemning.

billedhuggerkunsten.

sondring.

dvs. stedbarn.

således.

filosofi; videnskab.

dvs. kyndige.

filosofis; videnskabs.

endnu.

åndelige fællesskab; trossamfund.

først og fremmest, fortrinsvis.

bemærkelsesværdige.

dvs. syntes.

gerning, bedrift.

sigter til John Lockes.

sigter til Immanuel Kants.

åndeligt fællesskab; trossamfund.

forfædre.

åbenlyst, tydeligt.

dvs. styrkede.

forfædre.

forfædre.

sigter til August Wilhelm og Friedrich Schlegel.

det vil sige.

dvs. syntes.

også.

filosofiske betragtninger, læresætninger.

forgård; portbygning.

usandsynligt; urimet.

den romerskkatolske kirke; Werner konverterede i 1811 og Schlegel i 1808.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 8.915, og Grundtvig 1845, nr. 2.388.

troskyldige, fromme.

fordrive, bortjage.

herliggjort.

filosofien; videnskaben.

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

begravede (gl. præteritum).

også.

sigter til de romerske kejseres hjelmmerke og de romerske legioners felttegn.

åbenlyst, tydeligt.

filosofi; kundskab.

også.

jubilæumsår (for Reformationen).

ikke.

beretter om.

forunderligt, vidunderligt.

indser sin vildfarelse.

ganske vist.

sødme.

flygtige, luftige.

ordsprog, jf. Mau 1879, nr. 127, og Grundtvig 1845, nr. 2.984; saa betyder således; argedes betyder svækkedes

sigter til rædselsheredømmet (1793-1794) under Den Franske Revolution.

skal være (optativ).

knogler.

rådner, forgår.

lovprise.

forfædrene.

jubilæumsåret (300-året for Reformationen).

scepteret, herskerstaven.

jubilæumsår (300-året for Reformationen).

skal løfte (optativ).

dvs. fjerhamme; fugleskikkelse som et menneske ifølge folketroen kan antage ved trolddom.

over.

jubilæumsår (300-året for Reformationen).

Anvendt litteratur

- *Biblia, / Det er / Den ganske/ Hell. Skriftes / Bøger, / Ved / Hans Kongl. Majests. / Vor allernaadigste Arve-Herres / Kong Christian / Den Syvendes / Christelige Omsorg, / med Fliid og efter Grund-Texten efterseete og rettede ?[sic] saa / og med mange Paralleler og udførlige Summarier forsynede (1787) . København*
- Grundtvig, N.F.S. (1845) *Danske Ordsprog og Mundheld, samlede og ordnede af Nik. Fred. Sev. Grundtvig*. København
- Lembek, Kim & Rolf Stavnem overs. (2012) *Snorris Edda*. København
- Mau, Edvard (1879) *Dansk Ordsprogs-Skat*, bind 1-2. København

Grundtvig, N. F. S., *Grundtvigs værker*,

- Suhm, Peter Friderich (1775) *Critisk Historie af Danmark, udi den hedenske Tid, fra Odin til Gorm den Gamle*, bind 2. København
- Svane, Gunnar O. overs. (1983) *Nestors krønike. Beretningen om de Svundne år*. Højbjerg